

ingen

MIDDLETOWN CENTER 2024

TINGEN EFTERÅR 2024
MIDDELALDER

REDAKTION

Noa Barbara Bendix Jacobsen
Silas Bastian Zøllner
Tobias Vinther Albrektsen
Jeppe Langhede Olsen
Søren Dahl Nielsen
Ida Bay Mølgård Bork

LAYOUT

Jeppe Langhede Olsen
Noa Barbara Bendix Jacobsen
Tobias Vinther Albrektsen
Silas Bastian Zøllner

TEMA: MIDDELALDER

TINGEN er idéhistories afdelingsblad. Vi modtager artikler, anmeldelser, essays, kritik, overvejelser, interviews o.a på ide.tingen@gmail.com. Du kan også kontakte os på facebook

Trykt af AU TRYK

1. oplag

Omslag: "August: Mowing
Wheat, Binding Sheaves" af
Simon Bening, ca. 1515.

TINGEN - EFTERÅR 2024

LEDER:

HVILKEN MIDDELALDER?

Af Søren Dahl Nielsen og Tobias U. Albrechtsen

At skrive om middelalderen volder samtlige problemer. Hvornår begynder vi? Hvornår slutter vi? Hvor kan vi tale om middelalder? Hvordan kan vi tale om middelalder? Hvor mange middelaldre taler vi om? Og hvorfor taler vi overhovedet om middelalder? Var det ikke bare en tid hvor kirken kylede kættere på bålet? Hvor pestrotten listede gennem gaderne som dødsenglen, en skare af kadavere i sit følge? Hvor store mænd i funklende rustninger reddede jomfruer og berusedes af pilgrimsånden til korsfart? Var det virkelig bare tusind års mørke? Og det kan I godt høre er et ledende spørgsmål. For middelalderen var jo andet og mere end kummerlige vilkår og kedsomhed.

Ållem kirke og kejser

Kører vi med den traditionelle afgrænsning begynder vi perioden med germanernes indtog i Rom, nogle langhårede mustasjerede gutter, anført af Odoacer, den første af sit navn, vælter den sidste kejser i Vesten, og antikken er officielt finit. Kongerne der skyder frem af dette kejserløse Europa, Clodevig, Teoderik, et cetera, alle skeler til kejseren i Øst, men vi skal ikke langt frem før et frankernes, germanernes, italienernes kongerige står selvstændigt, fra foederati til fyrster.

Disse får deres legitimitet på to måder, *imitatio imperii*, og *imitatio christi*, ved at efterligne en kejser og en kristus. Tidens konger er det af Guds nåde, og som Roms arvtagere. Heraf opstår to problematikker, som man stedse kæmpede med, da paven bestemte hvem der havde nåden, og Roms arvtager stadig stod i Byzans. Derfra kan også uddrages doktrinen om de to øvrigheder, gejstlig og verdslig. Kappelstriden mellem de to karakteriserede perioden. Striden mellem hierokrati og monarki.

Karneval og dødedans

Men de kunne faktisk godt finde ud af at more sig i middelalderen! Det kom bl.a. til udtryk i middelalderens fester og karnevaler. Mikhail Bakhtin har i sin bog *Karneval og latterkultur* beskrevet karnevalet og latterkulturens begyndelse i middelalderen som en modsætning til den stivnakkede kirke og feudalismens pukleri. Med karnevalet kunne det almene folk feste som adelen, og kunne udtrykke sig på en måde, hvor verden var vendt på hovedet - et levn fra denne tid er de senere absurde skildringer som vi møder i Rabelais' *Gargantua* og *Pantagruel*. Fastelavnen er et levn fra karnevalskulturen, hvor man kunne æde alt det man ville, udskeje sig og derefter tugte sin lyst gennem fasten.

Pest, krig og miserable vilkår var uomgængelige, og døden var en tro følgesvend. Hver dag var en påmindelse om

forfølgeligheden. Denne opfattelse af døden kan forklare to ting, tidens tro, et håb om noget bedre hinsides, og behovet for festerne og udskejelserne i det dennesidige. Et velkendt motiv fra tiden var dødendansen, *danse macabre*, skeletter ses danse med det ganske samfund. Høj eller lav, døden bankede på hver en dør.

Vi går mod lyset

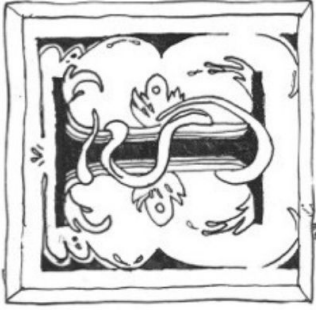
Som nævnt er selve begrebet 'middelalder' en bøvlet størrelse, særligt når vi taler om 'den mørke middelalder'. Opfattelsen af tiden som mørk er ikke en senere fordømmelse, men en samtidig diagnose. Der var en generel opfattelse af, at de var i en overgangsperiode, og at lyset havde forladt dem, antikkens ånd var forsvundet, og genfødslen lå stadig i det fjerne. Så betegnelsen er ikke helt ved siden af, men vi må bruge begrebet forsigtigt. Især i oplysningstiden bliver modsætningen mellem den lyse alder og den mørke særligt prægnant. Middelalderens stagnerede åndsliv, set som overtroisk og følelsesladet, stilles modsat oplysningens rationalisme og fornuft. To historiefilosofier strides her, én om fremskridt mod det endelige, og om fremskridt ud i det uendelige.

Selv renæssancen, genfødslen, må forholde sig til middelalderen, for hvori ligger dens krybbe, hvis ikke i middelalderen? Alle tider har forholdt sig, og måtte forholde sig til middelalderen, nogle som skræmmebillede, nogle som en romantiseret riddertid, men få uden deres tids fernis.

Vi vil med denne udgave af Tingen, udfolde, mangfoldiggøre, afselvfølgeliggøre den 'klassiske' middelalder. Middelalderen var mere fremmed end vi antager, men samtidig står den os mere nær end vi ellers går og tænker. De var, sjovt nok, mennesker som os. De levede, de elskede, de døde.

Lad pilgrimsånden føre jer videre, vi farer til Tingen!

Enchiridion

1   **LEDER**
Tobias Vinther Albreksten og Søren Dahl
Nielsen

7   **TEMA: MIDDELALDER**
EXPERTUS AB ALIO TEMPORE
Jeppe Langhede Olsen

20   **BOETHIUS OG ARVEN FRA**
ARISTOTELES, 500-1400
Martin Due Bjerre

29   **DEN MØRKE MIDDELALDER**
Søren Dahl Nielsen

33   **OM DEN GODE HISTORIE**
Tobias Vinther Albreksten

41   **IDÉER**
EN JAPANSK PIGE BURDE IKKE
BLIVE MERE END 17 ÅR
Thomas Perssö

51   **IDÉHISTORIE**
BÆVEREN, EN IDÉHISTORIKER
Søren Dahl Nielsen

56   **REJSEBREV FRA KAIRO**
Freja Værnskjold Dzuogov

61   **REJSEBREV FRA YORK**
Luka Rudež

65   **ANMELDELSER**
FULDE TANKER OM GUD OG STATEN
Mette Marie Pagh Nebel

69   **I KRIG OG KÆRLIGHED**
Rachel Raffnsøe

izdelalder

EXPERTUS AB ALIO TEMPORE

Af Jeppe Langhede Olsen

Til ære for min begavede, talentfulde og ærbørdige læser

Modsat hvad man normalt tænker om ”den mørke middelalder”, blev der i virkeligheden produceret og formidlet viden, folk skrev deres erfaringer ned og overleverede dem til deres næste. Kirken brændte ikke alle former for viden med formålet at beskytte Guds ord og Bibelen. Eller også har man ikke den tanke om middelalderen, det ved jeg da ikke.¹ I følgende artikel vil jeg gøre et forsøg på at give læseren (dig) indsigt i hvilke ting der blev skrevet ned, som ikke var i form af fiktion eller filosofi (også fiktion), men manualer eller ”how-to-guides” for både håndværkere, spirituelle gutter og konger. Til fare for at være lidt kæk, så vil jeg overlevere deres viden videre til jer.

1. Hvad tænker andre? Hvad tænker jeg selv? Jeg ved det simpelthen ikke.

Howdan man sbinger sbærd

Lad mig her, kære læser, begynde med lidt tysk fægtehistorie, i den fægtetradition der starter med den legendariske fægtemester Johannes Liechtenauer, som angiveligt levede mellem midten af 1300-tallet og slutningen af 1400-tallet. Vi ved ikke helt præcist hvornår han er fra, men et eller andet tidspunkt i de 150 år fungerede han som læremester for studenter af klingens. Hans læresætninger kommer fra digtet *Zettel*² som inkluderer teknikker vedrørende lang-sværd, kort-sværd og kamp på hesteryg. Lad mig da, gennemgå lidt af det:

Young knight, learn
to love god and revere women;

thus your honor will grow.
Practice knighthood and learn

the Art that dignifies you,
and brings you honor in wars.

Be a good grappler in wrestling;
lance, spear, sword, and messer

handle manfully,
and foil them in your
opponent's hands.

Strike in and hasten forth;
rush to, let it hit, or go by.

Thus those with wisdom, the ones
who
are revered, will envy him.

This you should grasp:
All arts have length and measure

Dette billede har ingen relevans til Liechtenauer, jeg synes bare det er ret fedt.

Således er prologen, som ikke er en direkte instruktion til sværdet, men en instruktion til ridderens opgave. *Zettel* er rettet mod konger, prinser, riddere og væbnere, samt andre adelige

² På dansk er værket's titel *Sæddel*, man kanne også oversættes til "gængiralse" eller "opførsning" fra den engelske titel *The Recital*.

TJNCEA

folk, hvilket også er grunden til at det er skrevet i digtform så det kun er dem der kan forstå det. Så det er sådantset ikke kun en instruktion rettet til riddere og adelige, men også folk han bedømmer som værdige til at lære hans teknikker, da denne sværdkunst åbenbart ikke er noget for pøblen. Munken der har skrevet digtet ned for Lichtenauer (han kunne hverken læse eller skrive), nævner at "Because the art belongs to princes and lords, knights and squires [...] he has written of this art in hidden and secretwords, so that not everyonewillgrasp and understand it" Lad os håbe at vi stadig kan få noget ud af hans digt, og lære hvordan et sværd bruges.

Lichtenauer har nogle generelle tips til os når man nu skal fægte, som at et godt slag med sværdet er at komme fra venstre side, og skære fra venstre mod højre, med højre hånd. Han pointerer også at hvis man benytter sværdet i højre hånd, er det dårligt at slå øverst i venstre side, og modsat hvis man har sværdet i venstre hånd: "Listen to what is wrong, do not fight above on the left if you are righthanded; and if you are lefthanded, on the right you limp as well." Lichtenauer lægger stor vægt på hastighed, altså at man skal "Always remember the word Instantly", og kæmpe hurtigt, især med hvad han kalder et 'Tag-Hit', som er to hurtige svirp på hver side af sværdet for at distrahere fjenden og så til sidst komme med et hurtigt dask enten i hovedet eller på kroppen. Sikke da en combo! Men selvom man selvfølgelig skal være hurtig, skal man selvfølgelig også være stærk! Det handler jo om en god balance. Han fortæller: "Fight with the entire body, What you powerfully want to do." Men klart det vigtigste man skal huske om fægtning er at det er en kunst! Man skal nyde fægtekunsten for at kunne gøre det ordentligt.

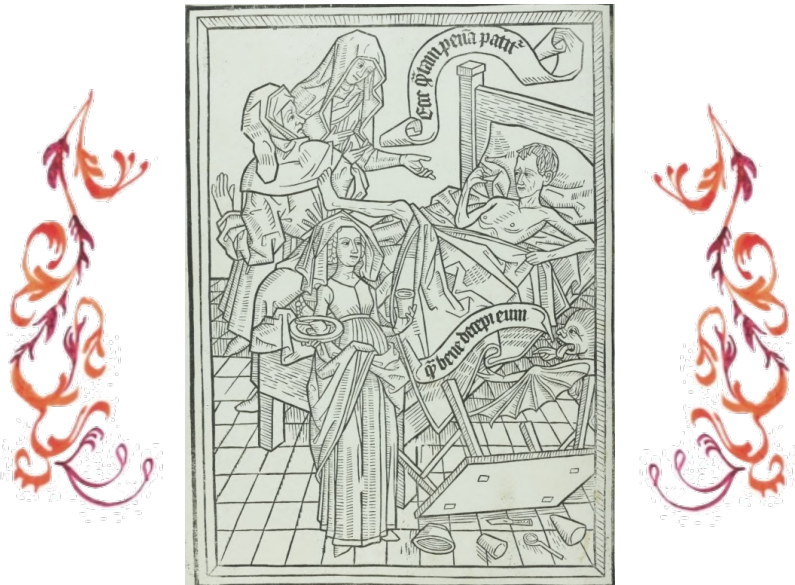
Johannes Lichtenauer har selvfølgelig skrevet meget mere om fægtekunsten, og hvis jeg havde tid havde jeg også præsenteret jer for andre tyske fægtemestre, nogle af dem som også var

TEMA

Lichtenauers elever, herunder Hanko Döbringer, Pseudo-Hanko Döbringer (man ved ik helt hvem han var hans stil ligner den rigtige Hankos), Peter von Danzig, Pseudo-Peter von Danzig (samme koncept som med Hanko) og Sigmund Schiningain Ringeck. Disse folk var også en del af det såkaldte 'Fellowship of Lichtenauer', altså riddere der fulgte hans fægtekunst. Men selvom jeg ikke har tid, skal du, kære læser, altid huske de ridderlige værdier, når du fægter! De ridderlige værdier er nemlig yderst vigtige i en duel, men nok ik så meget i réel krig, hvor det trodsalt handler om liv eller død. Speaking of, det fører hen til den næste type manual.

Howdan man dør på en ordentlig måde

Jeg ville selv have læst den manual jeg vil præsentere jer for, men der er tilsyneladende ikke en oversættelse af den første udgave af *Ars Moriendi*, men kun oversættelser af genudgivelser med tilføjelser til den originale, så I må undskylde at jeg primært forholder mig til en Wikipedia artikel da jeg desværre ikke kan læse eller forstå latin. Jeg håber ikke at du, kære læser, akademisk udskammer mig for min synd.

TJØEN

Ars Moriendi eller kunsten at dø er to latinske tekster fra starten af det 15. århundrede der, som navnet antyder, handler om at dø og hvordan man dør på en ordentlig måde. Teksterne er formodentlig skrevet af to dominikanske³ præster, men man er ikke helt sikker. Hvad man i hvert fald ved er at de var meget populære og blev oversat til de fleste vesteuropæiske sprog⁴ og spredt rundt i Europa. Deres popularitet skyldes højst sandsynligt den Sorte Døds ravage i Europa et halvt århundrede før teksternes udgivelse og at det gav en trøst og en følelse af ro til når man skulle dø, og gjorde døden overskuelig.

3. Dominikansk her referer til den katolske-dominikanske præstevorden (hærens bande), og ikke den Dominikanske Republik.

Ars Moriendi er inddelt i 6 kapitler, hvert vedrørende et aspekt til døden eller man skal håndtere døden. Her er de 6 trin til at dø ordentligt:

Step 1:

Indse at døden ikke er en slutning, men snarere end anden begyndelse. Man opstår fra jorden til Guds nærvær. Hvis nu du, kære læser, skal gå hen og dø, så skal døden ikke betragtes som et tab, men en gave!

Step 2:

Vær på vagt for de fem største åndelige fristelser når du, kære læser, engang måske dør! Lad dem ikke bringe tvivl og frygt ind i dit sind inden dødens kram! De er: mangel på tro, fortvivlelse, utålmodighed, spirituel stolthed og grådighed.

De giver for det meste sig selv, men der er jo en interessant pointe i, at man hverken skal fortvivle på om, at Gud vil tilgive en, eller at føle alt for stor stolthed i ens ånds værdi, der skal være en god balance.

Step 3:

Dette trin er kun relevant for den ikke-døende, altså dem der er i nærheden af dem som skal videre til livet hinsides. Hvis det nu ikke er dig, kære læser, der dør, skal De trøste den døende med syv spørgsmål, og forsikre dem om Kristus' kærlighed.⁵

5. Jeg ville meget gerne fortælle mere om de syv spørgsmål, men kan faktisk ikke finde noget om dem, og jeg kan, som sagt, ikke læse latin.

4. Nå ved jeg godt, jeg skrev lige før, at der ikke var oversættelser af de oprindelige tekster, men med det mente jeg nyere moderne oversættelser. Der er no fucking way, jeg læser 1400-tals gotisk engelsk.

Step 4:

Den døende skal imitere Kristus??? Hvad end det så skal betyde.

Step 5:

Her er det igen til de nærværende og ikke den døende. Kapitlet beskriver tilsyneladende, hvordan folk omkring den døende skal opføre sig. Hvordan aner jeg ikke, men jeg tager et skud i tågen og siger at man skal være høflig. Ik diss den døende, bro.

Step 6:

Lige så vag igen, så beskriver dette kapitel hvilke bønner der skal siges. Det er sikkert noget á la "Herren velsigne dig og bevare dig! Herren lade sit ansigt lyse over dig og være dig nådig! Herren løfte sit åsyn på dig og give dig fred!" og ikke "kidney, hvid, brun, sort, pinto, soja".

Men nu tænker du, kære læser, sikkert, "men Jeppe, det fik jeg intet ud af", og hvis du gør det, så hold det for dig selv. Kan ikke gøre noget ved din mangel på forståelse, men jeg beder for din sjæls frelse.

Hvordan man laver diverse ting

Den næste manual er *De diuersis Artibus* eller *The Various Arts* af Theophilus Presbyter, der blev udgivet mellem 1100 og 1120 og den første udgave er formodentlig fra Köln-området. *Artibus* indeholder, som du, kære læser, nok kunne gennemskue, forskellige håndværkskunster, fra blanding af farver til bearbejdelse af metal. En lille fugl har hvisket til mig at værket indeholder en af de tidligste referencer til oliemalerier! Wow! Anyways, nu vil jeg beskrive lidt af, hvad ham Theo fortæller os.

Eftersom han var munk, bruger han åbenlyst introduktionen til at prise og værdsætte Gud, og det skal man jo heller ikke glemme at gøre. Men derefter går han ind på hvordan man blander farver, og det første er hudfarven (selvfølgelig er hudfarven hvid, det er trodsalt det 10. århundredes Köln). For at

TJNOCN

opnå den, skal man tage flage-hvid som er lavet af bly, og putte det i en jern eller kobber gryde og varme det til det bliver lidt gult. Når det så er opvarmet og gult, skal det males (altså på 'grind' måden og ikke 'paint' måden) mens cinnoberrød og normal flage-hvid blandes ind. Ud fra hvor rød eller lys man vil have ens hudfarve, påpeger Theo at man selv bare kan blande som man har lyst indtil det passer ens smag. Men hvis man vil have lidt blegere ansigter, skal man putte jordgrøn i. Jordgrøn er viridian (blågrøn-agtig) blandet med sort, men det skal derimod ikke males, men opløses i vand og filtreres igennem et stykke stof. Når man har opnået den ønskede hudfarve, er man da klar til at male mennesker. Fascinerende!

Hvis du, kære læser, som mig, nogensinde har stået og tænkt "kæft jeg ku godt bruge et værksted" så tvivl ej, Theo er her for at hjælpe os! "Build for yourself a spacious and loftybuildingextending in lengthtoward the east. In its southern wall you make as many windows as you want and can accommodate, setting the five feet apart."Jeg må erklære mig skyldig i at jeg ikke lige er helt sikker på hvorfor den skal strække ud mod øst og at man kun må lave vinduer på den sydlige væg, men der er uden tvivl en god grund til det. I hvert fald, skal halvdelen af rummet separeres med en væg der når til loftet, hvor det rum er ment til arbejde med kobber, tin og bly. Den sidste halvdel af rummet deles også i to, hvor det ene rum er ment til arbejde med guld, og det andet med sølv. Efter rummene er opdelt skal der selvfølgelig også laves pladser til arbejderne, dog det eneste han beskriver, er et bordbænk sæt foran et vindue, hvilket jo er bedre end ingenting.

Dernæst skal smelteovnen selvfølgelig laves, ellers kommer man ikke langt med bearbejdningen af de forskellige metaller. Som det første, læg en stor flade af træ, der er tre fod lang og to fod bred, og to fingre tyk. I midten af fladen, skal der bores et hul i

TEMA

midten med diameteren på længde med en finger. Dette hul skal bruges til blæsebælgen, så du, kære læser, skal sørge for at der kan komme luft op af det hul så flammerne kan blæses i gang. Når det er gjort skal selve ovnen konstrueres med nyopgravet ler. Han har desværre ikke noget billede han henviser til når han skriver:

Put a little of it, to begin with, in the space compressing it firmly with a round piece of wood, and then more, pounding it again, and continue like this until two parts of the space are filled. [...] With a long knife trim the clay smoothy in front and on top, then beat it vigourly with a flat piece of wood. After this, take some clay, kneaded and mixed with horse dung, and construct the furnace and its hearth.

Hans manual er jo selvfølgelig skrevet til folk der allerede ved noget om håndværkskunsten, og det er jo desværre ikke mig, men måden smelteovnen skal se ud forestiller jeg mig at være noget omtrent det billede jeg har vedhæftet. Bare endelig ikke glem at bland det andet lag af ler med hestelort, yderst vigtigt! Men nu spørger du, kære læser, sikkert ”jamen Jeppe, hvordan laver jeg så den blæsebælg der?” og jeg vil selvfølgelig gerne beskrive det kort for dig.

Allerførst, skal du slagte en vædder og afhude bæstet. Theo skriver specifikt at det skal være en vædder, så ud og find en! Det mest vanskelige ved blæsebælgen er højst sandsynligt at finde og slagte en vædder, for blæsebælgen består kun af to træplader med håndtag og et jernrør. De to træplader skal forbindes ved en lufttæt læder "pose" hvor jernrøret sidder i. Når det er gjort med søm og lim eller hvad du nu lige har liggende, kan du presse træpladerne sammen og så kommer der luft ud. Blæsebælgen skal da bruges i det hul vi lavede i starten af konstrueringen af smelteovnen. Det sidste der skal bruges i smelteprocessen, er selvfølgelig hammer, tang, ambolt og kul, men det kan du, kære læser, nok godt købe i Bauhaus eller Jem og Fix. Så skal der i gang med at smedes! Hihi.

Howdan man laver kanoner

Det sidste jeg vil gennemgå er vist ikke indenfor den normale middelalderhorisont, medmindre man ser middelalderen som den feudale produktionsmåde og samfundsordning (jf. vor alles kære Marx og Engels) som fortsatte godt og vel indtil den franske revolution, så kunne man godt presse 1585 ind i middelalderen. Og netop i 1585 blev *Afhandling om Krudt og Fyrværkeri* udgivet af Rudolf von Deventer, som var hofartillerimester (eller arkelimester) for Frederik d. 2. I hans værk, som han skriver til kongen, beskriver han bl.a. hvordan kanoner bygges, hvordan fyrværkeri laves, og endda en kort sektion om brevduer, som man jo altid skal have med i sine værker.

To the Most Serene, Mighty, High-Born Prince and Lord, Lord Frederik II, King of Denmark [...] My Most Gracious King and Lord, most humbly. Most Serene Mighty King, Most Gracious Lord, Your Royal Majesty, my most submissive, willing service is at all times rendered with due obedience, although Your Royal Majesty might most graciously remonstrate as to why I, as

TEMA

a man of little understanding, had the audacity to create this book and to write about such deeds.

Således starter afhandlingen, og hold da op han slikker røv på samme tid med at han nedgører sin egen intellekt, men det er der jo alligevel en interessant pointe i. Nemlig at det nok var sådan man skulle tiltale kongen hvis man talte/skrev til ham; mindst seks adjektiver om hans godhed. Men i hvert fald, prøver han jo åbenlyst at komme på god fod med kongen og vise ham at han faktisk kan sit shit. Men hvad siger han så?

Han starter allerførst med et lille kort afsnit om brevduer og hvordan det fungerer. Ifølge ham skal duerne huses øverst i fæstningen, slottet eller byen på et såkaldt 'dueloft'. Måden at duerne ved hvor de skal flyve hen er at man åbenbart adskiller duerne fra deres unger, og så når duen så skal flyve ud flyver den efter hvor dens unge er. Hvordan det præcis fungerer, siger han ikke mere om, men hans pointe ligger også i at duerne er yderst vigtige hvis et slot eller en fæstning er under angreb, at man så lige kan lade nogle duer flyve ud med breve bundet til enten deres ben eller om deres bryst. I situationer med belejring af fæstningen eller slottet hvor duerne skal flyve ud, er der fare for at nogle dygtige bueskyttere kan skyde de stakkels duer ned, og som løsning foreslår Rudolf nogle hemmelige passager ud af slottet, hvor en mand eller to kan slippe ud med duerne og lade dem flyve et stykke væk fra slottet. Anyways, det er nu ikke belejringssituationer jeg ville snakke om, men snarere hvad Rudolf har at sige om kanoner.

Han introducerer os til en kartouwe, også kaldet en 'bombard' eller 'firebox', som fungerer godt i forsvar af slotte og angreb på skib. Kartouwen skal være fire og en halv alen lang (en alen er 68,2 cm) og cylinderen skal være 11 tommer (en tomme er 2,54 cm) i diameteren. Kanonkuglerne skal være ti tommer i diameteren, så der lige er lidt plads til at den kan blive skudt

THEOS

ordentligt ud. I forhold til krudt skal du, kære læser, sørge for at der ikke er mere krudt end fem pund (1 pund er 454 g). Krudtkammeret skal konstrueres således at en tredjedel af kanonkuglen dækkes af krudtet, og at kanonkuglen kan falde ned og lukke tæt om krudtet, så der ikke er mellemrum mellem kuglen og bagenden af kanonen. I bagenden skal der være et lille hul på seks en halv tommer, hvor krudtet kommer ned i. Øverst på cylinderen der udgør skydekammeret på kanonen, skal der laves et hul på tre tommer, der fører ned til krudtkammeret således at krudtet kan antændes og kanonkuglen skydes afsted. I forhold til selve kanonkuglen, skal der beregnes et pund krudt per ti pund sten, i dette tilfælde vil en 50kg sten passe godt til kartouwen, eftersom der er plads til fem pund krudt. Han påpeger også at man skal sørge for at stoppe lidt hø og nogle træpinde for at holde kanonkuglen på plads og sørge for god antænding af krudtet så kanonkuglen skyder med fuld kraft. Så er vi klar til at bekrige filosofferne, hvor end de gemmer sig.

Det er selvfølgelig ikke den eneste kanon han beskriver, og min artikel ville blive alt for lang hvis jeg skulle gennemgå hver og en, men jeg synes især det interessante ved Rudolfs afhandling er hans skematisering af de forskellige vægt og størrelsesforhold. Som eksempel opstiller han følgende tabel, vist til højre, der beskriver hvor meget krudt der skal gå til en bestemt type og størrelse kanonkugle. Disse tabeller laver han flere af, og han går generelt meget detaljeret til værks, men som nok er forventet er det vanskeligt at følge skrevne instrukser til punkt og prikke, hvilket er generelt for nærmest alle skrevne håndværks manualer, medmindre man allerede har kendskab til håndværket, som med Theos smelteovn. Sjovt nok, så beder han

Good powder	3lb
Good, refined saltpetre	3lb
Good sulphur	1lb
Pure resin	1lb

også læseren om at behandle hans værk med omhu: "It is my kind request to every man that whoever acquires such a book about these arts does not for the sake of true art teach and instruct every rogue and idler with it" Ikke enhver lømmel skal kunne bygge disse dødsværker! I hvert fald, så beskriver han flere slags kanoner, nogle tyndere, nogle kortere og endda også nogle på hestevogne. Af kanonkugler kommer han også med mange sjove eksempler på datidens opfindsomhed i forhold til at finde på måder at dræbe andre på, herunder ildkugler, kugler med kæder som kan ramme bredere, og også endda et shotgunagtigt skud, hvilket bare er en masse små sten der skydes afsted. Han går selvfølgelig også ind på forskellige former for fyrværkeri, som kan give et sjovt indblik i fejringsskulturen i Danmark på det tidspunkt, hvilket jeg ikke kommer til at præsentere dig, kære læser, for.

Hvad skal vi så nu?

Nu står du, kære læser, sikkert tilbage med tankerne "hvad var pointen med alt det her?" "hvorfor bliver du ved med at tiltale mig som kære læser?" "hvilket materiale skulle kanonen laves ud af" "hvad så med det sægtning der?" og som svar har jeg følgende:

1. Jeg ved det faktisk overhovedet ikke om der er en større idéhistorisk pointe, eller om det bare var mig der ville fylde sider i Tingen og bruge Asbjørns penge med noget jeg personligt synes er lidt sjovt, hvilket er manualer. Man kan nok godt finde en pointe i at det giver et godt indblik i de forskellige håndværks- og sociale traditioner på de forskellige tidspunkter, hvordan man tiltaler kongerne og de sociale normer man skulle følge som håndværker. Det er selvfølgelig også bare vildt spændende at se hvilket slags håndværk man lavede dengang.
2. Det gør jeg fordi at det er lidt sjovt, og fordi vores alles yndling Rudolf von Deventer selv gør det i form af "my most

gracious reader”, dog er jeg ikke så meget af en brownnose som ham. Som sagt, sociale normer og alt det.

3. Dude, ingen idé han siger ik rigtig noget om det. Ellers har jeg fuldstændig misset det.

4. Her kunne der måske undersøges om fægtning som en adelig sport opstår i takt med ridderens uddøen, for at opretholde de ridderlige værdier og traditioner. Men så kan man selvfølgelig også spørge sig selv om, hvilke traditioner er det de følger, og hvilke metoder er rent faktisk brugbare i kamp? For i en reel kamp skal det ikke være på en fin eller ærefuld måde, der handlede det bare om at dræbe den anden så hurtigt som muligt, så alle kneb gælder. Vis á vis det billede med ham der benytter “kugle-delen” af sværdet til at slå ham den anden fyr.

Du, kære læser, kunne jo også selv læse nogle middelalder manualer og danne dine egne meninger, jeg skal jo ikke gøre alt for dig. Men læs Rudolfs afhandling, den er vildt god med rigtig flotte tegninger. Det er kunst! Måske var det en anmeldelse i sidste ende? Således slutter min plapren.

Litteraturliste

“Ars Moriendi”. I Wikipedia, 24. maj 2024. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Ars_moriendi&oldid=1225477444.

Horror and Harm: Rudolf von Deventer's Treatise on Gunpowder and Fireworks, c. 1585. S.l.: AarhusUniversitetsforlag, 2023.

Michael Chidester, Dierk Hagedorn, Christian Tobler, og Cory Winslow. The Recital of the Chivalric Art of Fencing of the Grand Master Johannes Liechtenauer. Wiktenauer, 2016.

Theophilus. The Various Arts: = De Diversis Artibus. Redigeret af Charles R. Dodwell. Repr. Oxford Medieval Texts. Oxford: Clarendon Press, 2004.

BOETHIUS OG ARVEN FRA ARISTOTELÆS, 500-1400

Af Martin Due Bjerre

Middelalderen har ry for at være et 900 år langt *intermezzo* mellem en gammel guldalder og dens genfødsel. Dykker man dybere ned i det berygtede mørke, bliver det da også hurtigt klart, at nedstigningen fra antikkens solfulde højder indebar et betydeligt tab af viden fra de gamle mestre indtil det intellektuelle tyngdepunkt ca. 200 år senere flyttede østpå mod den gryende islamiske verden.

Først kom grækerne, og siden romerne, inden nye kulturer kæmpede om den politiske og kulturelle magt i Europa. Få år efter Odoakers italienske triumftog blev Anicius Manlius Severinus Boethius omkring år 480 født ind i en fornem familie i det nye østgotiske rige. Ligesom sin far og adoptivfar, opnåede også Boethius og siden hans to sønner rigets højeste valgte politiske post som konsuler. I trit med tidens tumult måtte Boethius dog falde fra magtens tinde: efter at have talt til fordel

for en forræderianklaget kollega blev han også selv anklaget, dømt til døden og henrettet, i år for præcis 1.500 år siden.

Udsigten til denne kranke skæbne gjorde, forståeligt nok, Boethius ganske fortvivlet. Inden det var for sent, greb han derfor til den mentale medicin, som han, trods sin kristne tro (kun kristne kunne stige så højt i graderne, som han gjorde), havde størst tiltro til: antik græsk filosofi. I hans sidste bevarede vidnesbyrd, *Consolatio philosophiae* (*Filosofiens trøst*), træder kvindeskikkelsen Philosophia frem for Boethius i hans fængselscelle, og leder ham fra de forgængelige ”ydre goder” til selverkendelsens sikre grund i det indre. Dette platoniserende værk forblev en afholdt lektur gennem hele middelalderen.

En redningsmission

Boethius’ filosofiske testamente blev kulminationen på hans livslange fordybelse i de gamle grækere. Som en del af sin aristokratiske dannelse havde han dygtiggjort sig i græsk for at kunne drikke direkte fra kilden. Frem til renæssancen lød parolen ellers ofte: ”græcum est; non legitur” – det er på græsk, så det springer vi over! Kendskabet til græsk sprog var selv hos intellektuelle autoriteter som Augustin stærkt mangelfulde, og over det næste årtusinde blev de i ”Vesten” ikke meget bedre.¹ Derfor satte Boethius sig for at oversætte filosofiens største klassikere til latin for eftertiden. Græsk var yt, latin det nye sort i det lærde Europa frem til folkesprogenes overtag i Oplysningstiden.²

Boethius’ storslåede plan bestod i at

oversætte ethvert værk af Aristoteles, som jeg kan få fat på, til den romerske stil, og skrive detaljerede kommentarer på latin til hvert eneste værk af Aristoteles ... [Jeg vil] oversætte alt i rækkefølge, og iklæde alle Platons dialoger latinsk sprogdragt og kommentere dem. Herefter ville jeg i sandhed ikke holde mig fra at forsonе Aristoteles og Platon og vise, at de ikke er uenige om alt, som de fleste mener, men stemmer overens om filosofiens vigtigste spørgsmål.

Arbejdsbøger inden Dante skriver sin *Guadagnone* komede på den estnanske dialekt, blynd *Filosofians trost* til den europæiske folkesproglitteratur. Elia oversatte kong Alfred værket til oldengelsk i 890-tallet, den lærde munk og Aristoteleskommentator Necker det til oldnordisk i 1000-tallet, og Jean de Meung det til oldfransk i 1300-tallet. 700 år efter Alfred skabte dronning Elizabeth I sig et rækkens af værkers kængelige engelske oversættelse. Fra Boethius' 2. kommentar til Aristoteles' *De interpretatione* (ed. Meiser 1880, 79, 16-80,6).

¹ Augustin, som fredekræde platoniskens byer, som en væsendig inspirationkilde til sin *tenkning* (Bokendelser, 7:9,13), besta fornødig nylidankere i latinisk oversættelse. *Historien om græskens forfald i perioden er fornødt skildret af Courcelle* (1948).

TEMA

Pyha, sikke en mundfuld! For at nå så meget som muligt gik Boethius allerede i sine midt-tyvere ombord i projektet. Selvom der skulle gå endnu tyve år inden sværdet faldt ham for halsen, havde han med sin politiske opstigning langt fra tid nok til at gennemføre dette mammutprojekt.

Boethius gik systematisk frem og startede med Aristoteles' logiske "organon". Her konstaterede han, at tidligere latinske versioner martredes af en oversætter, som "formørkede" den med sine misforståelser af teksten. Af den samlede græske tradition var logikken alt, han nåede. Da havde han dog oversat og skrevet dobbeltkommentarer (en indførende og en mere detaljeret) til hovedparten af *Organon* og til Porfyrs introduktion til den aristoteliske logik, *Isagoge*. Frem til 1100-tallet var denne "gamle logik" (*logica vetus*) alt, hvad "romerne" kunne læse af "den viseste sagkyndige".

For at bevare originalens "uforvanskede sandhed" og "bibringe faglig viden fremfor prangende prosa" oversatte Boethius de græske tekster ord for ord (*verbo ad verbum*), så længe det ikke stod i vejen for oversættelsens mening. Dette resulterede i en tekst, som var "så tæt på det græske, som det var muligt på latin", om nødvendigt med "lejlighedsvis synder mod latinsk grammatik". I denne tradition skulle man altså være godt inde i "forfatterens sind" for at kunne følge med. Denne stil forstærkede givetvis indtrykket af det i forvejen polariserende logikstof som tørt, teoretisk pindehuggeri.

Der var altså ikke umiddelbart megen stil over Boethius' "romerske stil". Selvom middelalderen bød på masser af dybsindig sprogfilosofi, teologisk og eksistentiel tænkning, og Boethius gengav og diskuterede substansen i den aristoteliske logik med dyb indsigt, måtte "romerne" altså lægge sig i lidt af en Prokrustesseng, hvis de i disse år ville tappe af den græske kilde.

1200-tallets Aristotelesoversættere banede vejen for Thomas Aquinas' aristoteliske teologi. I kutteklædt skikkelse af bl.a.

engelske Robert Grosseteste og flamske Vilhelm af Moerbeke, fulgte de i alt fra logik til etik ”ord-for-ord-metoden”. Men hvis Boethius var originalen ”religiøst hengiven”, var Grosseteste fanatisk: hvor Boethius indførte mange ord, vi stadig bruger (f.eks. ἀρχή: *princip* og ἀπόφασις: *negation*), beholdt Grosseteste talrige græcismer og lavede kluntede sammenskrivninger, så ordenes antal og rækkefølge forblev intakt. Således ”tvang latinens mangler” ham ”til at afstå fra i egentlig forstand at oversætte”. Teksterne blev dog lettere at gå til med de tilhørende kommentarer.

Had kælderen gemte

For at forstå Boethius' effekt på Aristoteles' ry for at være tør og teoretisk, skal vi se på hvordan skrifterne blev overleveret. Ifølge en god, men ikke nødvendigvis sand historie havnede Aristoteles' bibliotek et par generationer efter mesterens død i en halvfugtig kælder. Her fik bøgerne lov at ligge til omkring 70 f.Kr., hvor de blev bragt til Rom og siden udgivet.

I disse år var det retoriske og politiske talent Cicero på vej opad. Ligesom Boethius kunne også han sit græske til fingerspidserne, men var i både sam- og eftertiden mere berømt for sine talegaver på modersmålet. Om han så havde adgang til de originale manuskripter eller ej, kunne Cicero trække på et betydeligt bredere udvalg af Aristoteles' skrifter end det, vi kan læse i dag.

Da skrifterne få årtier senere blev udgivet samlet, så redaktøren bort fra alle Aristoteles' exoteriske skrifter, dvs. dem, som var beregnet til en bredere kreds. I dag vil det nok undre mange, at netop mesterstilisten Cicero mente, at ”hvis Platons stil var sølv, var Aristoteles' en flod af flydende guld”. Selvom man så sent som 1891 udgav et ”tabt” værk af Aristoteles (*Athens forfatning*, det første i umindelige tider), må vi for nuværende nøjes med brudstykker af de ”elegante og formfuldendte” dialoger efter

Platons forbillede, som Aristoteles altså også skrev.

Hvilken hensigt Andronikos af Rhodos end havde, da han begrænsede sig til at udgive de ”forelæsningsmanuskripter” vi kender Aristoteles for i dag, og lod det sprudlende bagkatalog forgå i glemslen, fik dette redaktionelle valg en gevaldig betydning for eftertidens syn på den græske mester. Uigendriveligt indsigtfuld som han var, står kun billedet af skolemesteren tilbage, mens hans poetiske alter ego er forvist til fantasiens tåger. Om det så var meningen eller ej, kom senantikken og middelalderens skolastiske oversættelser til at cementere dette billede.

Senmiddelalderens Aristotelesbølge – og hvad der siden fulgte

1200-tallets inderlige teologiske omfavnelser af Aristoteles bringer det såkaldte ”hedningeproblem” (*problem of paganism*) frem i lyset: hvad skal en kristen kultur stille op med en førkristen, og derfor nødvendigvis hedensk tænker? Siden hans samtid er også Boethius blevet debatteret i dette lys: når nu også han uomtvisteligt var kristen, hvorfor denne forherligelse af hedensk filosofi? Og hvorfor tav han fuldt og helt om den kristne gud i dødens stund?

Hvor Boethius på tragisk vis kun fik overleveret Aristoteles’ *Organon*, var han med sin dødsgangsmeditations eksistentielle populærplatonisme forud for sin tid. I Dantes senmiddelalderlige *Guddommelige komedie* møder vi en overgangsform til humanisternes mere sprudlende Aristoteles med ”de forstandiges mester” behørigt placeret i Helvede (dog i Limbo, dens yderste kreds), og ”martyren” Boethius i de vises himmel.

Først nær overgangen til det italienske *quattrocento* kom der for alvor hul igennem igen til de gamle grækere. Selvom heller ikke de kunne gøre sig Ciceros erfaringer med den exoteriske Aristoteles’ ”gyldne” stil, kunne de, optændt af digtergenierne

Petrarca og Boccaccios intuitive flamme for grækerne, med selvsyn se, og nu selv udbedre, de skader den bogstavtro behandling af klassikerne havde forrettet. Nu var det endelig tid til at iklæde Aristoteles en sprogdragt, hvis elegance var ham værdig.

Den lærde byzantiner Manuel Chrysolaras, som fra 1397 skolede sine begejstrede florentinske elever i græsk sprog og kulturarv, havde en uhørt, men siden lige så indflydelsesrig opskrift: i stedet for en "absurd" og "værdiløs" bogstavtro skulle oversætteren "diktere loven selv" for ikke at "fordreje" originalens mening.³ Fra at være lænket til teksten, som bøger til læsepulten, blev domme- og indbildningskraft nu sat i centrum. Dét var helt i trit med ikke mindst Petrarcas sværmeri for Platon, som han ejede "seksten eller flere bøger" af, som han dog aldrig blev i stand til at læse. Over de næste hundrede år blev Platon, Aristoteles og Plotin oversat til et flydende og formfuldendt latin, ofte indrammet af en fortolkning, som gjorde dem spiselige for samtiden. Først med Immanuel Bekkers *Aristotelis opera* fra 1831 fik vi en samlet kritisk udgave af Aristoteles' bevarede skrifter. Denne og senere kritiske udgaver kvalificerer de moderne oversættelser på baggrund af talrige middelalderlige håndskrifter redigeret efter strenge filologiske standarder.

Det er ganske tænkeligt, at Boethius ville have svært ved at genkende de græske mestre, han selv skattede så højt, i deres nye klæder. Da skolastikerne allerede havde oversat store dele af *corpus Aristotelicum* til latin inden humanisternes komme, var sidstnævnte ikke så afgørende for overleveringen af Aristoteles som af Platon.⁴ Humanisten Leonardo Bruni påpegede dog rammende den uheldige effekt af den skolastiske *magister cucules* tørre latin på Aristoteles' *etiske* skrifter. De kunne nemlig kun udledes og tale til folk, når de var skrevet i et sprog, som æggede fantasi, indlevelse og handling. Trods Bruni og andres bestræbelser bestod kilen mellem den logisk-rationelle

³ Sådan beskriver en af hans elever den "forvirksomme guddomsnægle" Chrysolaras' måde at oversætte den græske til latin (Caramelli 1941, 90-1123-51).

⁴ For Chrysolaras kunne "latinerne" ikke læse meget andet end et fragment af hans Timaios, som også araberne havde hødt af, og neoplatonikere som den Augustin blev inspireret af.

Aristoteles og sværmerisk-digteriske Platon i de følgende århundreder som en yndet trope for mangen en tænker. Både Platon og Aristoteles forbliver uomgængelige skikkelser i idehistorien, og Boethius, ”den sidste romer og første skolastiker”, en central formidler af deres tankegods mellem antik og middelalder. Hans oversættelser og kommentarer kom til at spille en afgørende, men ofte overset rolle i overleveringen af og den moderne terminologi for den aristoteliske logik, som frem til 1800-tallet ofte blev betragtet som hele fagets dåbsattest og slutsten i et og samme korpus. Indtil da var der altså ikke andet at gøre end at suge til sig fra ”min Aristoteles”.

At læse Boethius i dag

I dag, hvor Boethius’ oversættelser af Aristoteles og hans indlæg i støvede teologiske diskussioner kun er af historisk interesse, taler hans mesterværk, *Filosofiens trøst*, stadig til os med levende stemme. Ligesom andre geniale formidlere af den vestlige tradition, som vi i nyere tid bl.a. har set i *Åndens liv* af Hannah Arendt, er Boethius’ intellektuelle slutsten et tanketungt, men farverigt fletværk af idéer og associationer på tværs af dødens skel. Få andre værker knytter refleksionen om menneskets eksistentielle grundvilkår så dybt til dens intellektuelle rødder. Nok er Boethius borte, men hans ”anden død” er endnu ikke indtruffet: han er ikke glemt.

Filosofiens trøst er et dødsmerket menneskes udforskning af endelighed og transcendens, tab og tarv, skuffelse og besindelse. Det er næppe tilfældigt, at værket blev gendigtet under den sorte død og fik sig en ny læserskare under coronapandemien. Ikke blot bærer det præg af forfatterens forstumlede samtid; at det overhovedet blev til, er noget af en åndelig og intellektuel kraftpræstation. Selv efter halvandet årtusinde kan det mildne et forhærdet sind og løfte et nedslået blik mod det, som virkelig betyder noget.

Ligesom Boccaccio lod en flok unge flygte fra pestens rædsler i

Decameron, inviterer *Filosofiens trøst* læseren til at trække sig tilbage fra verdens larm og finde ro i den indre borg, vi altid bærer rundt indeni. Den slags er ganske givet ikke for alle, hvad enten omgivelserne forpligter eller ens indre plages af dæmoner. Men vil man i en ledig stund læse med, trækker værket os ind i den samtale om tilværelsens største sorger, gåder og glæder, som efter årtusinder stadig pågår. Den kan hjælpe os mod at komme overens med dødens universelle lod, og hjælpe til at udskyde de store mestres anden død lidt endnu.

Litteraturliste

- Brandt, Samuel (1906). In *Isagogen Porphyrii commenta*. CSEL 48.
- Bruni, Leonardo Arretini (1741). *Leonardi Bruni Arretini epistolarum libri VIII. Pars secunda* (red. L. Mehus). Paperini: Florentiae.
- Cammelli, Giuseppe (1941). *I dotti bizantini e le origini dell'umanesimo. I. Manuele Crisolaria*. Vallecchi: Firenze.
- Courcelle, Pierre (1948). *Les lettres grecques en Occident de Macrobie à Cassiodore*. Boccard: Paris. Eng. ovs. Harry Wedeck (1969): *Late Latin writers and their Greek sources*. Harvard UP.
- Diller, Aubrey. (1964). *Petrarch's Greek codex of Plato*. *Classical Philology* 59:270-271.
- Ebbesen, Sten (2009). *The Aristotelian commentator. I: The Cambridge companion to Boethius*, s. 34-55. Cambridge UP.
- Franceschini, Ezio (1976). *Scritti di filologia latina medievale*, bd. II. Antenore: Padova.
- Gerl, Hanna-Barbara (1981). *Philosophie und Philologie. Leonardo Brunis Übertragung der Nikomachischen Ethik in ihren philosophischen Prämissen*. Fink: München.
- Grabmann (1909). *Die Geschichte der scholastischen Methode*. Herder: Freiburg im Breisgau.
- Marenbon, John (2017). *Pagans and philosophers. The problem of paganism from Augustine to Leibniz*. Princeton UP.

TEMA

Meiser, Karl (1880). *Anicii Manlii Severini Boetii Commentarii in librum Aristotelis Περὶ ἑρμηνείας, pars posterior*. Teubner: Lipsiae.

Minio-Paluello, Lorenzo. (1945). The Text of the *Categoriae*: The Latin Tradition. *The Classical Quarterly*, 39(3/4), 63-74.

Moreschini, Claudio (2005). *De consolatione philosophiae. Opuscula theologica*. K. G. Saur: Monachii et Lipsiae.

Petrarca, Francesco (1956). On his own ignorance and that of many others. I: The renaissance philosophy of man, pp. 47-133. University of Chicago Press.

DEN MØRKE MIDDELALDER: Endnu en historiografi til menneskehedens dannelse

Af Søren Dahl Nielsen

I

Opfindelsen af den mørke middelalder

Middelalderen er en af eftertidens historiografiske opfindelser, det burde ikke overraske en idéhistoriker. Navnet henviser til en overgang mellem to andre perioder, en mellemp periode eller “middel-alder” (*media tempestas* og *senere medium aevum*) der står som en overtroens tid, fanatismens interregnum, som vi skal ud af. I renæssancens historiografiske syn er denne periode “den mørke middelalder”, en overgang mellem antikken og antikkens genfødsel, renæssancen. Oplysningstidens historieskrivning fortsætter denne opdeling og ser sig selv som den “lyse” renæssances åndsfælle kontra den “mørke” middelalder.

Kan denne betegnelse om den mørke middelalder dateres?

TEMA

Selve begrebet “middelalder” dukker op hos pavens bibliotekar Giovanni Andrea i 1469 som en modstilling mellem “de gamle” i middelalderen og “os moderne” i renæssancen. Petrarca og hans samtidige begyndte at se opblomstringen af kunst og litteratur i deres tid i modsætning til den forrige periodes “cultural darkness”. Samtidig blev middelalderens strenge skolastik sat op imod den nye humanisme i renæssancen. Flere af Firenzes kanslere var historikere og skrev om florentinsk historie, hvilket fremmede en idé om denne nye republik, som opstod ud af middelalderens mørke. I 1500-tallet begyndte også maleren Giorgio Vasari og andre humanister at tale om “det første lys”, som opstod i middelalderens “*kimmeriske mørke*”. I nyere tid er den norditalienske renæssance blevet fremturet af historikeren Jacob Burckhardt som individualitetens og modernitetens fødsel.

I den traditionelle tredeling af menneskehedens historie i antikken, middelalderen og det moderne, bliver middelalderen opfattet som en overgangstid. Men man kunne også se den som en tid, hvor konturerne af senere tiders fremskridt og moderniteten begynder at træde frem: Universiteternes fremkomst, en videreudvikling af retslig og politisk tænkning, handelslivets spirende økonomi, byernes udvikling (med diverse kunstner- og håndværkerlag, etc.), de folkelige klassers sprudlende karneval- og latterkultur, diverse kunstarter, litteratur og kærligheden til det “vulgære” nationalsprog opstår i middelalderen. Et eksempel på en mere lavpraktisk, men også revolutionær, opfindelse fra middelalderen, var brillen, som medførte en stigning i den intellektuelle produktion.

Eksempler som disse afslører, at middelalderen ikke var så mørk som vi går og tror. Og det stiller et relevant spørgsmål for os: hvor moderne er vi egentlig?

II

Historiografi som historiefilosofi

Historiografien drømmer om at konservere alt det der er kommensurabelt med sin egne værdier, og bliver dermed også til historiefilosofi, da den fælder dom over sin fortid, samtid og fremtid samtidig med at den skriver prognoser og love om historiens gang. Et eksempel på historiefilosofiens nedvurdering af middelalderen er Feuerbach, der skriver, at kristendommen er “menneskehedens middelalder”. Et meget sigende udsagn om den filosofiske efterrationalisering omkring perioden. Ligesom Umberto Eco taler om at vi drømmer om middelalderen (eller snarere, middelaldre), så lader det til at at middelalderen er blevet en del af en kollektiv hukommelse, som man enten romantisk drømmer sig tilbage til, eller opfatter som en primitiv fortid.

Den tyske filosof Johann Gottfried Herder skrev, at en tidsalder som middelalderen skal “forblive enestående i sin egen ret! *kun lig sig selv!*”, hvilket Herder mente at oplysningsfilosofferne glemte når de reducerede århundreder “til *barbari, ussel statsret, overtro og dumhed, mangelfulde skikke og smagløshed* [...] i lovsang over vort århundredes *lys*”. Middelalderhistorikeren Jacques Le Goff fremhæver, at der ikke findes nogen middelalder, men snarere mutationer som skjuler sig bag “billedet af en tilbagevenden til Antikken.” Den samme anke havde Herder, der i oplysningstiden kritiserede at man havde gjort den græske antik til målestok for bedømmelse af alle folkeslag og kulturer, ligesom vi i dag har arvet renæssancens og oplysningstidens blik på middelalderen. Det virker derfor som om, at historiografien – som prøver at holde styr på al historisk tid samt forsøger at bevare og konservere historien – indfører perioder for at give historien en endelighed, hvorfra man har en målestok at arbejde ud fra, når man bedømmer historien. Et

TEMA

eksempel er kirkefaderen Tertullian, som mente, at verdens varighed var knyttet til Romerrigets varighed. Den moderne fremskridtstanke er blevet holdt tilbage af forestillinger som den augustinske idé om “verdens alderdom” (*mundus senescit*), som forudsætter at verden og dens historie har en begyndelse og en afslutning – en forestilling der først afvises med oplysningens fremskridtstanke. Derfor konkluderer Le Goff at man egentlig ikke kan tale om renæssancens udgang af, eller sejr over middelalderen, men snarere en forlænget middelalder, den lange middelalder, som han, blandt andet, vurderer ud fra et økonomihistorisk kriterie, hvor antikken har en slavecentreret økonomi og middelalderen en feudalistisk økonomi med bønder og herremænd. Først med den industrielle revolution kan vi tale om den moderne tids kapitalistiske produktionsmåde, og dermed er der en lang periode mellem antikken og moderniteten, som vi ikke kan komme uden om: middelalderen. Feudalismens tredelte stændersamfund (“de, som beder, de, som kæmper, de, som arbejder” - præster, krigere og bønder) består frem til den franske revolution. L’Ancien Régimes fald var på mange måde middelalderfeudalismens sidste krampetrækning.

III Konklusion

Disse indvendinger mod historiografien betyder ikke, at vi skal holde os fra historiografiske inddelinger. Jacques Le Goff bruger selv inddelingerne, selvom han er kritisk over for dem. Vi må bare være opmærksomme på hvilke konsekvenser det har for vores tænkning om historien, og – som Carlo Ginzburg – se på hvorfor middelalderen i dag bliver opfattet som “a distant mirror”, en mørk og dystopisk tid som vi projicerer vores fremtidsfrygt over på.

OM DEN GODE HISTORIE

Otto af Freising's historieskrivning

Af Tobias Vinther Albrektsen

Det hændte en stille eftermiddag. Jeg sidder hjemme hos mig selv, og har netop åbnet Umberto Ecos *Baudolino*. Her følger vi en knægt fra den italienske landsby Alessandria, der som velsignet eller forbandet lyver så fantastisk at ethvert opspind tages for gode varer. Ecos historie tager sin begyndelse omkring Kejser Frederik I. Barbarossas belejring af den italienske bystat Tortona, hvor vidunderbarnet Baudolino adopteres af Frederik og kommer i lære hos biskoppen af Freising, Otto. Baudolino selv er en fiktion, Ecos opfindelse, og gives skylden for at have ødelagt en del af Ottos historieskrivning. Bogen foregiver at være skrevet på pergament, hvor den oprindelige tekst, Ottos verdenskrønike, er skrabet af.

TEMA

Lang historie kort, så er Ecos tanke med den løvehovede Baudolino at han må stå til ansvar for enhver tvivlsag i og omkring Rødkægs tid, samtidig med at han ikke er ene om at hylde den gode historie, biskoppen af Freising råder ham til at forblive den eminente løgner han er født som, men han må lære mådehold som Otto har gjort det, forstås. At gengive det hændte og slavisk opremse historiens gang bliver for Ecos Otto en kedelig sag, den gode historie komplimenteres af utrolige øjeblikke.

Eco skrev mangt og meget om løgnens liv i middelalderen, heriblandt Konstantins donation. kirken opfandt et brev fra Konstantin den Store, som påstod at han havde overrakt det vestlige kejserrige til Sankt Peters efterfølger. Det vilde var at folk købte historien. Selvfølgelig, det var jo den gode historie. Smukkere end at Konstantin hev teltplokkerne op og bosatte sig i Byzans, mens vesterleden smuldrede og splintredes i de senere 'barbariske' kongedømmer.

Men nok om Eco. Som en eller anden sagde har jeg ondt i tommelfingeren. Her begynder min krønike, for trods de mange løgne og fiktioner i Baudolino var der dog tråde tilbage til virkeligheden. Rødkæg, Barbarossa, som historien har stadfæstet øgenavnet, blev sjældent kaldt det i officielle tekster, men blot Frederik, den første kejser af navnet, tredje hertug af det. Han viser sig hist og her som skurk i Saxos *Gesta Danorum*, men vi kommer ham allernærmest i onklens, Otto af Freisings, historie om ham, *Gesta Friderici Imperatoris*, eller Kejser Frederiks historie, i folkemunde.

Det er her vi dykker ned, i det 12. århundredes Europa. En tid hvor forholdet mellem kejser og kirke er en krudttønne, hvor frankerne endelig har genoprettet en centralmagt efter et par århundreders lovløshed, hvor norditalienske bystater stadig

påberåber sig republikanske dyder, hvor Svend, Knud og Valdemar slås på en mark, og hvor den tysk-romerske kejser stedse forsøger at udvide sit imperium. Karl den Store, Atle og Augustus er fjerne minder, dog spøger myterne og de gamle fortællinger stadig. Jeg kan mærke at jeg har læst for meget af Otto allerede, for det blev en noget langtrukken ekskurs det her. Til sagen selv!

Om blandede personer

Hvad der fanger min opmærksomhed ved denne periode, er det brogede og uklare politiske landskab. Både hvad angår kirke og kejser, samt fyrste og vasal, kejser og kejserrige. Inden Barbarossas regering havde forgængeren Henrik IV haft en længere strid med pave Gregorius VII over retten til investitur, det vil sige udpegelsen af biskopper og andre gejstlige fyrster. Kejseren mente at - da bispedømmerne var under hans fyrstedømme - investiturretten tilkom ham. Paven mente, som hyrdernes hyrde og kirkens overhoved, at retten var en selvfølgelig del af den leoninske stads fyrstes privilegier. For at forstå striden må vi beskue den som udtryk for den forvirring om de to øvrigheder der herskede i tiden, hvorfor vi kan søge til Kantarowicz' begreb om en *persona mixta*, en politisk kimære.

Ernst Kantarowicz fortæller i *The King's Two Bodies* historien om en fransk biskop. Som en rettroende mand af kirken levede han i cølibat, intet underligt der. Men som baron, i sin rolle som verdslig fyrste, gjorde han jo også sin ægteskabelige pligt. Han havde en kone, han fik sig nogle arvinger, og det var altså ikke en jomfrufødsel. Men hvordan?! Han var jo cølibat! Kantarowicz' forklaring er ideen om den blandede person, *persona mixta*. Kort sagt betyder det at én person bevæger sig i mere end én sfære af samfundet, det verdslige eller gejstlige, for konger og biskopper, og for specifikt kongen, når Kantarowicz skriver om dennes tvende kroppe, er det den politiske og den

fysiske krop. Vi har både at gøre med en privat-Frederik og en kejser Frederik i vores tilfælde. Frederik, kejseren, er den nådige, den gode, den gudsbenådede, hans fæller belønnes, og hans fjender fældes. Vi bevidner gennem Otto hvordan han djærvt og dygtigt mægler mellem stridende adelsmænd, ved sin blotte fødsel gør han en ende på kappestriden mellem Welf og Staufen, en af hans største bedrifter bliver afslutningen på de to Henrikkers tvist, og han agerer mægler for Svend, Knud og Valdemar mere om denne strid senere. I Gestaens første bog spiller Frederik en mindre rolle, han dukker op ved Konrads side hist og her, men denne halvdel må jo ses som den blotte optakt til historiens zenit, nemlig Frederiks kroning som kejser.

Og når vi arbejder med begrebet om en persona fra Kantarowicz er det netop påfaldende hvordan Otto beskriver Frederiks første dage i embedet. Han træder i karakter øjeblikkeligt efter diademmet sættes ham på hovedet, som om rollen hæfter sig fast og strømmer gennem ham fra hovedbund til tåspids. Den første kejserlige gerning bliver, jævnfør Ottos fortælling, at fastholde en tidligere afsagt dom mod en af Frederiks tjenestemænd. Denne beder om genindførelse i kejserens nåde, hvor Frederik argumenterer at udelukkelsen blev udført "ikke paa grund af had, men af hensyn til retfærdigheden." Personen Frederik viger for kejserens persona. Og Otto spiller sågar selv med på et teatralisk billedsprog, den unge kejser er "ligesom iført den høje alders sindelag", fra første til anden akt har han foretaget sit kostumeskifte. Og nærmest for blot at forstærke ideen om de blandede personer, nævner Otto at på selvsamme dag indviedes også Münsters nye biskop, hvem også hed Frederik, en verdslig og gejstlig Frederik opstår på samme dag.

Om kongernes konge

Men hvis vi forbliver hos den både verdslige og gejstlige

fyrste, kan vi undersøge Otto og Frederik gennem dette begreb. Om Frederik ser vi det tydeligst i tiltalen af ham, selv kalder han sig "Frederik af guds naade Romernes kejser og rigets stadige forøger", mens Otto benævner ham "du pryde blandt kejsere og konger." Jeg ville ønske Otto gentog 'af guds naade', blot fordi min pointe ville blive nemmere at bevise, men vi nøjes med Frederiks eget udsagn. Det er betingelsen, af Guds nåde, der er værd at fremhæve. Tidens magtforståelse er den at al magt er givet af Gud, eller er en emanation af dennes almægt. Den er, ipso facto, retfærdiggjort og legitimeret i sig selv. Og når de skriver at al magt emanerer af almægten, så mener de det. Selv Attilas magt og fyrstedømme var af Guds nåde, må man forstå, selvom han førte sine togter gennem det katolske Europa. Er al majestæt så umiddelbart er magten sikret uanset, men samtidig spøger betingelsen 'af Guds nåde' hos de verdslige fyrster.

Løgn og latin

Kan vi stole på Ottos historie? Gu' kan vi ej, hvis det vi forventer er en objektiv og usløret gengivelse af det historiske forløb. Forventer vi derimod hvad Saxo kaldte historikerens gebet, det at forme et folks bedrifter til et værk, så har vi at gøre med en ordentlig historie. Men kan vi bare nøjes med at benytte os af vores nutidige forestillinger om hvad løggen er? Vi bevæger os da ind på Ecos marker, men hvor langt når vi egentligt med en så hastig dom? Når Otto fortæller os at den sidste verdensalder er at skimte i horisonten, er det ikke bare for at skræmme os, han tror oprigtigt på det, må vi antage. At han modsiger sig selv med Gestaen, betyder ikke at enten denne eller krøniken må være mere eller mindre sand. Frederik kan måske have haft så stor en indvirkning på Otto at han kunne udskyde dommedagen lidt endnu. Vi kommer længst med en tiltro til kilden, det giver også anledning til en nærmere forståelse af det middelalderlige sindelag.

Men altså, han pyntede på sandheden. Frederik gives den ganske ære for slaget ved Engelsborg, når den egentlige hærleder var Henrik Løve. Otto bliver heller ikke hjulpet på vej af, at han selv lå med feber hjemme i Tyskland og Frederik var en af hans eneste kilder, han kunne sin dialektik, men hvad med kildekritik? Andetsteds, fra kapitlerne om Tortonas belejring, får vi historien om en ”forvoven rideknægt”, der nær kreperer af kedsomhed under den langtrukne belejring, for så at bestige byens mure og bekæmpe en ridder, og vende uskadet hjem til Frederiks lejr. Her bliver han tilbudt ridderbæltet, men som en god tjener kender han sin plads og er tilfreds med sin lave stand. Vi kunne mistænke Otto for at snige et eventyr ind i historien, den dydige bondesøn forbliver på sin plads, ambition klæder ham ikke. Vi kunne blive ved med at opridse Ottos opfindelser, men til syvende og sidst lykkedes han med sit projekt, det er den gode historie.

ESCHENBACH-INTERMEZZO

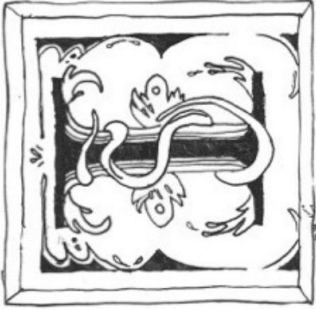
Af Tobias Vinther Albrektsen

Som alle ved afskyr naturen tomrum, og vi havde lige nogle blanke sider. Det er jo ikke til! For at lindre vor sjælelige tumult og dæmpe hjertets klagesang har vi et lille digt til jer. Det er det tyske heltekvad *Parzival* fra 1200-tallet. *Parzival* er en germanisering af den britiske fortælling om Arthurs ridder, Percival, som drog ud for at finde den hellige gral, eller én hellig gral, ingen ved hvad pokker gralen egentlig er. Det blev skrevet af den tyske *Minnesanger*, og ridder ministerialis (en slags stavnsbånd for riddere), Wolfram von Eschenbach. Vi vil ikke spilde for meget blæk på at introducere værket, skønt som det er i egen ret, men en liflig anekdote skænker vi dog: Wolfram var, efter eget udsagn, hverken i stand til at læse eller skrive, og påstod at have nappet digtet fra en provencalsk digter ved navn Kyot. Hvordan *Parzival* så blev til må vi jo undre os over. Derudover havde han en mindre strid med en samtidig digter, Gottfried von Strassburg. Gottfried tilhørte nok en dannet købmandsfamilie, havde modtaget en ordentlig skoling på et af tidens spæde studier, men vidste ikke en døjt om ridderlighed og den forvovne charme som Wolfram gjorde. Pyt med om han så kunne skrive, manden manglede humor. Men altså, her får I et uddrag og en opfordring til at læse videre.

Fortsattes...

Deer

EN JAPANSK PIGE BURDE IKKE BLIVE MERE END 17 ÅR

En kort indvending om ligestillingen af den
yngre generation

Af Thomas Perssö

Yeah, I don't really know what I'm doing. I don't mean to get into such heavy stuff this fast, but like, I've always thought that I wouldn't live past the age of 17. Like, I was so sure that I would be dead before I became an adult and it's like, I don't even... I'm still here? And I have no idea what I'm doing with my life, like I never planned this far ahead (...)

En ung japansk pige har tændt for telefonens kamera. Linsen er vendt mod et ansigt, der hverken åbner sine ord i en foragtet vrede til eksistensen, men heller lukker sine ord i tristhedens barm. I en betoning af den eksistentielle tvivl, træder en ofte velkendt følelse frem hos beskueren selv formuleringen af pigens ord, næsten giver antydning af et selvmords-brev.

I was never supposed to live past 17, and now that I'm older, it's like... It feels wrong. It feels very wrong, like I'm still stuck in time. I genuinely feel like I

IDÉER

haven't really changed that much since then, I feel like I've kind of just 'existed' and living hurts a lot. Like it hurts a lot (...) I wish I knew what to do with myself. I wish, I don't know, I wish I had a purpose.

En ung japansk pige har tændt for telefonens kamera. Linsen er vendt mod et menneske begravet i en gråzone-eksistens; der er ingen flugt fra- eller kamp for livet. Pigen er.

Jeg finder selve idéen der tillægger vægt i ordene "I was never supposed to live past 17", er dybt bemærkelsesværdige, idet de kobles tæt sammen med et menneskeligt ønske om at bærer en form for mening; at livet ikke blot findes i 'at eksistere', men at selv livet om end det kan være en smertefuld affære at indgå i til tider at vi har plads i denne eksistens, som en fundamental retfærdiggørelse af dens egenverdi.

Jeg antager her, at de fleste mennesker bugter sig ved idéen om at deres tanker er værd at lytte til; jeg er mig ingen undtagelse til denne antagelse selv hvis den er forkert. Dog ønsker jeg at bemærke, at jeg her ikke vil gøre forsøg på at overbevise nogen om noget. Jeg ønsker blot at udtrykke en bekymring for de yngre generationer.

Del. I – Vending af den tidsforståelsen:

Jeg kan om tider undre mig, hvad der egentlig funderer det moderne menneskes eksistens, men selv jeg er langt fra den første til at fremhæve det, virker det til at menneskets fundering i eksistensen, er bundet til oplevelsen af tid og af bevægelse; fortid, nutid og fremtid. Jeg finder det dybt interessant at rejse spørgsmålet om menneskets egentlige forhold til bevægelserne vi gør os mellem disse oplevelser af tid, men en redegørelse af dette, ville kræve at jeg bevæger mig udover hvad jeg her har mulighed for. Lad mig derfor ind-bede at vi, midlertidigt, bider det følgende aksiom til sandhed:

Der er anno 2024, sket en fundamental forskydning i hvordan det moderne menneske oplever tid og bevægelse. Der er sket en vending i tidsforståelsen af fortid og fremtid, der aktivt påvirker oplevelsen, af nutid.

I vores aktuelle samtid, har oplevelsen af fortiden undergået en transformation, hvor fortiden opleves som et subjektivt og ustabil anliggende, der i modsætning til tidligere tiders oplevelse af den, ikke længere holder samme pålidelighed. En sådan ændring i oplevelsen af tid, besværliggøre en legitimering af både de unikke, og de traditionelle livsførelser, idet en enorm del af fortidens tidligere autoritative kraft, forfalder, og ikke længere kan agere som et stabilt og sikkert sted, mennesket kan funderer og legitimerer sin eksistens.¹

Derfor må legitimeringen af menneskets eksistens findes andetstedsfra; primært i fremtiden. Fremtiden er noget som alment er forstået til at være usikker. Mennesker som hævder, at de kan spå fremtiden, bliver stadig i vores samtid, ofte afskrevet som utroværdige. Alligevel finder jeg i reklame- og mediekunsten, at fremtiden netop bliver portrætteret som et afgjort anliggende; ligesom at fremtiden uundgåeligt bliver til nutid, er reklamen' og mediekunstens' løfte et uundgåeligt (ofte for en pris). Det er ikke et subjektivt anliggende om vi kommer til Mars eller ej; det gør vi, uanset hvad. Med nye (ofte teknologiske) løfter, der bygger på udviklingstanker, kan fremtiden nu legitimerer menneskets eksistens, og individet kan nu funderer sig ved dette løfte om den afgjorte fremtid (selv

---

¹Jeg henviser her til et fundamentalt spørgsmål om den moderne forståelse af begrebet "subjektivt" som noget der ofte bruges synonymt med idéer om det relative hermed at når fortiden tilskrives prædikatet "subjektiv", tilskrives det også de relative egenskaber der tidligere har været tilskrevet fremtiden: usikkerhed og uvished. Vi kan forestille os den nervositet der ville præge eksistensen, hvis man en dag fik at vide, at det højhus man bor i, er blevet bygget på et usikkert fundament – det er som en forespørgsel til, at man hurtigst muligt bør bevæge sig ud af dette højhus, da det er livstruende at forblive inde i det.

IDÉER

hvis fundamentet ikke er til). Paradoksalt nok, leder dette om tider også til en forveksling af fremtiden, som værende den faktiske nutid.

Fremtiden overtager en del af den autoritative kraft, der er i forfald hos menneskets oplevelse af fortiden. Dermed, at fremtiden er blevet et langt mere objektivt anliggende, der bærer præg af en næsten deterministisk oplevelse af fremtiden, med udviklinger der ikke bare 'er på vej'; udviklingerne er. Udviklingerne skaber aktivt et fundament som reklame og mediekunsten kan dele ud af, for at vise at der er en fremtid på vej.

Pålidelighed og objektivitet (det faste og det sikre), der historisk har været fortidens anliggende, emanerer i dag, i højere grad fra den samme kilde som mennesket historisk har fundet tro og usikkerhed i (det ikke-faste og det uvisse).

Del. II – Ikke-væren:

Døden gør alt til fortid, og bemærkelsesværdigt er det kun så længe at døden befinder sig i fremtiden, at mennesket måtte finde grund til at bære angst for den. I øjeblikket hvor døden kortvarigt bliver nutid, er såvel også det sidste øjeblik mennesket kan siges at være ved en form for bevidsthed eller liv. Dermed fortolker jeg ikke døden som afslutningen, men som overgangen mennesket må gøre sig, fra nutid til fortid. Bemærkelsesværdigt er døden derfor heller det sidste stadie mennesket kommer til at kende. Det sidste stadie må i denne fortolkning, være noget som vækker en eksistensangst, der langt overgår idéer om døden; efter døden, er ikke-væren.

Ikke-væren er noget der i sig selv er svært at begribe for mennesket, delvist på den baggrund at det ikke er noget som det moderne menneske nødvendigvis har tid til at bærer eftertanke for. Lad mig derfor kort tilspørge at du stopper med

TJNCEA

at læse, og kigger op fra dette værk. Se dig dine hænder og fingre. Selv de yngste af børnefingre har omkring midten, nærmest tegnede streger som anviser hvor det første led i din pegefinger sidder. Når vi strækker og derefter bøjer vores fingre ved det første led, til 90° , kan vi faktisk mærke vores egen hud der folder sig sammen og berør sig selv. Ligesom at hjernen filtrerer det faktum at vi altid kan se vores egen næse fra, er fingerens berørelse af egen hud, ikke noget som vi ligger mærke til, medmindre vi er aktivt opmærksomme på at det.

Når jeg såvel beder dig være opmærksom på dette, afkræver jegaf dig, en aktiv opmærksomhed på dine egne fingre et øjeblik hvor du ikke tænkte på andet, end netop din egen hud der rør sig selv.

Din næste opgave er nu at glemme hvad jeg lige har påvist: forsøg dig nu at glem, at huden ved det første led på din pegefinger, rør hinanden (og at du endda kan mærke det), når den bøjes 90° . Det er ikke muligt at glemme, og det er jeg dybt taknemmelig for, at vi ikke kan. Det betyder at vi stadig er til; vi er stadig i væren.

Døden bliver som et hårdt slag til hovedet, der er så kraftigt at man besvimer, og imens at døden i et kortvarigt øjeblik er nutid, begynder alle tanker, fornemmelser og sanser at svinde ud i den absolutte glemsomhed. Det er den endegyldige glemsomhed; glemslen af både det bevidste og det ubevidste, der over en periode på typisk 1-4 minutter, glemmes i den absolutte forstand af ordet "at glemme".

Mit eksempel er som et stykke kunst: Som skaberens af det kan jeg ikke tvinge beskueren af værket til at fornemme det dybe ubehag som tanken om ikke-væren vækker hos mig. I stedet ville jeg spørge: Hvis det overstående ikke vækker eksistensangsten for dig, så opsøg den et andet sted! Når du

IDÉER

finder den, så lad dig ikke af frygt, søge væk og ud af ubehagets fornemmelse. Eksistensangst er en del af ethvert menneskes register af følelser, om det lige netop en sådan oplevelse, kan være dybt selvoverskridende, når man første gang begriber idéen om ikke-væren.

Del. III – I'm still here?:

Mennesket er et ontisk (værende) væsen, der idéhistorisk siden antikken ofte tilskrives at have en dybt selvbekræftende natur, der særligt ind i nutiden, har oplevet en genoplivning gennem nyfortolkninger af stoicismens tanker. I særligt de pop-psykologiske genoplivninger, fremstilles stoicismen som en mulighed som mennesket kan tage for at overkomme det som individet frygter i livet; at mennesket kan overkomme det definerbart 'noget' som truer eller fornægter mennesket sin selvopretholdelse og selvbekræftelse.

Teologen, Paul Tillich, fremsætter i sit værk "The Courage to be" (1952), at stoicismen dog rammer en uoverkommelig væg, når mennesket bliver stillet over for et 'noget' der henvender sig til det ukendte i eksistensangsten omkring skyld og synd.

Like, I was so sure that I would be dead before I became an adult and it's like, I don't even... I'm still here?

Døden kan vi frygte, og som nyfortolkningerne af stoicismen påpeger, kan frygten altid overkommes; også frygten for døden (bemærk at der ikke tales om angsten for døden som overkommelig). Alligevel møder jeg en yngre generation der uden om stoicismens form (eller enhver anden form) af frygt-overvindelse, formår at nære fornemmelsen af dødens nærhed, gennem oplevelsen af tid; fornemmelsen, at man ikke kommer til at leve til en alder, over 17 år.

"I'm still here?" fortolker jeg såvel som fornemmelsen for det korte øjeblik, hvor døden bliver til nutid; en forventning som ikke bliver indfriet. Det er som at forventningen til døden som en overgang til ikke-væren, i "I'm still here?", italesætter et ønske om at overgå til det stadie som den yngre generation føler sig til at være i; ikke-væren, men uforståeligt nok, stadig ved sin bevidsthed og liv.

Konklusion

Uanset perioden, vil der uomgængeligt være spændinger når den yngre generation skal forsøge at indfinde sig plads og funktion i en verden, der bliver opretholdt af en ældre generation. Det bemærkelsesværdige ved den aktuelle samtid, finder jeg til at være at fremtiden, der historisk har været dybt usikker delvist på baggrund af inklusionen af den yngre generation nu opleves til at være mere og mere snæver.

Fremtiden er i højere grad et objektivet givet. Fortiden har mistet en stor del af sin autoritative kraft. Konflikt narrativt mellem de bagud skuende og de fremtidsorienterede (om end dybt unuanceret) bliver dem som holder fast på fortiden efterladt og glemt, netop fordi de ikke er en del af fremtidspionererne.

Men den yngre generation befinder sig i højere grad i en gråzone, mellem ikke at kunne legitimerer sin egen eksistens gennem fortidens sikkerhed, men samtidigt ikke være på bølgelængde med fremtidens løfter som afgjorte. Den yngre generation er såvel en af de første generationer, som kan bide ved sig at de er modtagere af den absolutte frihed; den form for frihed der er nærmest umulig at skelne fra ikke-væren.

Det er et møde med verden, hvor den yngre generation blot er tilskuer. Stillet over for den absolutte frihed, uadskillelig fra ikke-væren, bliver verden uinteressant og i højere grad et ligegyldigt såvel fornemmelsen, at verden efter 17 år, har

IDÉER

ligeegyldiggjort det unge menneskelige liv, der måtte udfolder sig efter de 17 år. En generation der er suspenderet i et evigt "før" øjeblik som tilskuer, imens at fremtiden viger sig til nutid.

Det bemærkelsesværdige, og melankolske håbefuldhed, findes dog også i denne selv samme gråzone og ligeegyldiggørelse. Hvis intet øje kigger, kan intet øje dømme. Ikke-væren er et umuligt at vende tilbage fra (medmindre vi arbejder med uendeligheder), men oplevelsen af ikke-væren imens man stadig har bevidsthed og liv, er samtidigt den største invitation til åbning af nye udtryk og tanker. Den yngre generation oplever en stærk ligeegyldiggørelse, der er mest prominent i reklame- og mediekunsten, og imens at introduktionen af GAI indtil videre har formået at tage flere job, uden at skabe nye, bærer jeg en dyb tillid til at den nye generation (om end i samarbejde med min egen), reelt set er dem, der kommer til at skabe de nye jobs og livsforståelser, der formår at funderer og retfærdiggøre sin eksistens, udenom de nuværende oplevelser af tid og bevægelse.

Men som del af den ældre generation er det vigtigt at huske på: Vi kan sælge idéen om en plads i fremtiden til den yngre generation.

Men når de har betalt, er det jo godt, at det var på eget ansvar.

Fortsættelsen af...

ESCHENBACH-INTERMEZZO

Fra ridderdigteren Wolfram von
Eschenbachs Parzival

"Så ved jeg," mælte Parzival,
"Hvor lang tid jeg har flakket om,
Fra lykken mig af hændte kom.
En drøm kun er min glæde nu:
Min angers last er mig en gru.
End mer jeg, herre, sigе må.
Hvor kirke eller døm jeg så,
Hvori mån til Guds ære sang,
Der har mån aldrig set min gang
De mange dage siden:
Kun ét, jeg søgte: striden.
Derhos jeg bærer had til Gud,
Thi han min sorg har klækket ud.
Min sorg dens høje vækst, han gav:
Min fryd blev levende lagt i grav.
Om Gud til hjælp var mig bered,
Min glæde ankred andet sted:
Nu synker den til sorgens bund.
Er skæbnen end mit hjerte ond,
Kan ej jeg den forsonе,
Men sorgens tornekrone
Sig lægger om det heltery
Som jeg mig vandt i stridens gny
Ved ædel ridderflamme,
Jeg regner ham til skamme,
Der dog al hjælp har i sin vold
Og hjælper andre mangefold,
At mig han hjælp ej viser,
Skønt hjælpsom mån ham priser."

Og lidt mere, I savner jo moralisering:

"Kan ridderskab nå jordisk pris
Og også sjælens paradys
Med skjold og spær, var jeg vel
værd
At vinde det, ved ridderfærd.
Jeg stred, ihvor jeg strid blev vár,
Så at min tapre hånd sig har
Beständig nærmet tærens pris.
Hvis Gud på kamp er klog og vis,
Da skal han did mig kalde,
Og de vil sande alle,
Hvor villigt jeg i kamp vil gå."
Den fromme vært ham svarte så:
"med ydmygt hjerte må I der
Jer vogte for hovmodig færd.
Jer kunne ungdom let indskyde
Beskedenhedens dyd at bryde.
Dog hovmod står for fald og nød."

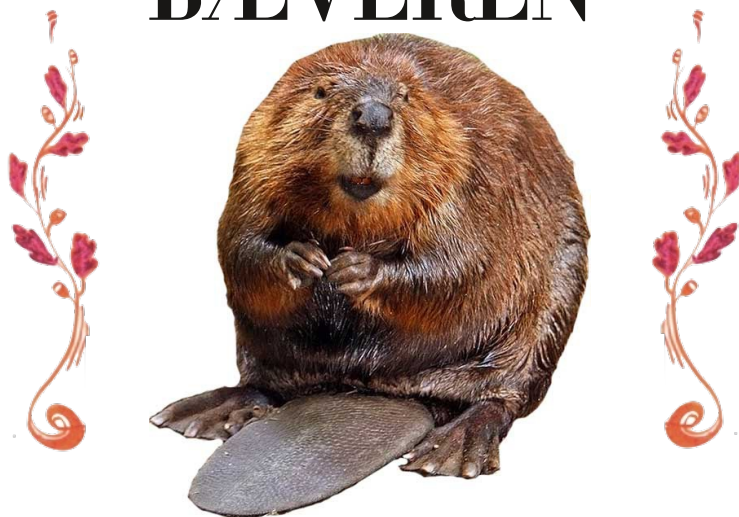

déhistorie

TJEN

BÆVEREN

EN IDÉHISTORIKER

Af Soren Dahl Nielsen

Destruam et aedificabo
Pierre-Joseph Proudhon

Inddæmning; eller Om kunsten at bygge på ruiner

I oktober 1999 blev 18 bævere sluppet løs i den danske natur. Nu skulle man ikke bare bekymre sig om den moderne udgave af middelalderens millenaristiske eskatologi i form af det nye årtusinds dommedagsprofeti, Y2K, men selve naturens genkomst spøgede nu også i kulissen, denne frygtelige natur! Årtusindsskiftet bød den danske natur på disse små økoterrorister, som oversvømmer landmandens marker og rydder skoven for træer. Tidligere i år kom den første vilde bæver tilbage til den danske natur efter 2.500 års eksil. Bæveren er som idéhistorikeren svær at domesticere.

Hvor nogle tror at man bare kan rive samfundet ned for at

IDÉHISTORIE

bygge et nyt samfund op, for eksempel i den økonomiske forestilling om kreativ destruktion, så kendetegner bæverens mellemværende med naturen en positiv opbyggelighed, fordi bæveren holder naturens økosystem i gang. Økonomiens negative opbyggelighed, tænk Mandevilles “private laster er offentlige dyder”, har intet med hverken bæveren eller idéhistorikeren at gøre. Økonomien siger “alt andet lige”, mens idéhistorie må sige “alt andet ulige”. Idéhistorikeren vil ikke som positivisten eller økonomen reducere kompleksiteten til én ting, men snarere tænke det mangfoldige i enheden og enheden i mangfoldigheden.

Et af mine yndlingscitater om idéhistorie stammer fra John Gray:

Idéhistorien adlyder ironiske love. Idéer får konsekvenser, men sjældent dem, som deres ophavsmænd forventer eller ønsker, og aldrig udelukkende disse. Tit og ofte sker det modsatte.¹

Quentin Skinner mener noget lignende, da han skelner mellem aktørers illokutionære og perlokutionære talehandlinger, det vil sige aktørernes intention med deres ytringer og den reelle virkning af deres ytringer. En rigtig bæver-idéhistoriker burde indoptage denne forståelse af, hvordan intentionen med en idé ikke altid hænger sammen med dens virkning. Idéhistorikere “bygger ovenpå ruiner”, for at låne Per Kirkebys udtryk. De ruiner som idéhistorien bygger videre på er ofte misforståede og forkastede idéer, hvis intention man enten ikke har forstået eller som man har valgt at ignorere. Hvor andre svømmer med fremskridtets strøm eller ser en kæde af begivenheder der udfolder sig (sejrherrernes historiografi), forsøger idéhistorikeren at holde blikket vendt mod ruinerne af fortidens katastrofer, men bliver i sidste ende også tvunget væk af fremskridtets storm.² Idéhistorikeren må gøre fremtidsforskere og fremskridtsoptimister opmærksomme på

deres herkomst- og oprindelsesglemsel - *Zukunft braucht Herkunft* [fremtiden må have en fortid], som det hedder hos den tyske filosof Odo Marquard.

Ekskurs: Bæverfilosoffer

Filosofien har også sine bævere. Jeg vil kort nævne to meget forskellige tyske tænkere:

Kant er på mange måder en bæver: han byggede et nyt filosofisk system oven på ruinerne af den leibniz-wolffske metafysik, som han også var med til at rive ned. Hans tænkning arver dele af det gamle system, men er samtidig et forsvar for det nye kosmopolitiske og oplysningsfilosofiske verdenssyn.

Nietzsche er også en bæver, dog nok mere af den destruktive art: hammeren ødelægger, den opbygger ikke. Men selv i hans opgør med kristendommen og kulturen, hans "omvurdering af alle værdier", ser man Nietzsche vende tilbage til antikkens og renæssancens kultur som et opbyggende aspekt af hans tænkning - vi skal tilbage til disse før-kristne kulturer for at kunne bygge op igen. Ellers er det svært at se Nietzsche som en systemfilosof. Han kan godt rive ned, men kunsten at bygge op igen er noget sværere, på trods af inspirationen fra især renæssancen.

Man kunne kigge på flere eksempler, især fra nyere tids filosofi: Descartes' opgør med den gamle aristoteliske skolastik, Spinoza som den radikale oplysnings fader (Jonathan Israels tese), Hegels videreførelse og kritik af Kants projekt, Marx og Engels' videnskabelige socialisme og kritik af de utopiske socialister, og så videre.

Filosoffer, idéhistorikere og andre mærkelige dyr - en omverdensforståelse

Den tyske biolog Jakob von Uexküll har en teori om dyr og deres omverdensforståelse: for eksempel former og udvikler edderkoppen sit spindelvæv som en måde at sanse omverdenen,

IDÉHISTORIE

for eksempel ved at indrette spindelvævet så det nemt kan fange sit bytte. Ligesom bævere skal forholde sig til deres omverden (skove, søer, den sure landmand, andre dyr), skal idéhistorikeren også forholde sig til sin omverden, som både kan være internt på universitetet (historikere, filosoffer, teologer, osv.) eller eksternt i form af det uddannelsespolitiske blik på faget. Denne omverdensforståelse kræver, at idéhistorie også forstår sin egen tradition og dermed sine egne selvfølgeligheder.

Hans-Georg Gadamer bemærker, at selv oplysningen ikke kan undgå at basere sig på det, den fordømmer: tradition, autoritet og fordomme. Traditionen er ifølge Gadamer det ubegrundede.³ Idéhistorie har også sine eviggyldige, normative og ubegrundede sandheder.⁴ Hans Fink har bemærket, at ligesom filosofien har brug for idéhistoriens historiserende tilgang til filosofi, så har idéhistorien også brug for filosofien til at blive selvbevidst om sine normative og eviggyldige sandheder. Selvom jeg er tilhænger af en historisk tilgang til idéhistorie snarere end en filosofisk tilgang, så har Fink fat i noget. Det er helt rigtigt at historisere og kontekstualisere, men vi må også huske at det ikke gør os hellige.

Idéhistories afselvfølgeiggørelse af verden bliver dens egen selvfølgelighed. Idéhistorien må også historisere, kontekstualisere og afselvfølgeiggøre sig selv - man må ikke glemme, at man engang på idéhistorie ukritisk dyrkede en dogmatisk tænkning under husguderne Marx, Engels og Lenin. Jeg vil dog - skal det siges - meget hellere have en historiserende tilgang end det "view from nowhere" som filosofien (især den analytiske filosofi) mener at have patent på. Især i disse tider med sammenlægningen af kandidaten på filosofi og idéhistorie skal vi huske disse faggrænser, for det er dem der ikke bare gør at vi kan definere os selv som noget andet end filosofi, men som også gør at vi kan overleve som fag i det skismatiske krydsfelt mellem filosofi og historie.

Idéhistorikeren Lars-Henrik Schmidt har formuleret det meget

mere koncist end jeg har: “Vi må problematisere det, vi tager for givet – alt i medens vi problematiserer det-at-tage-noget-for-givet, for herigennem at pege på vores egen givethedskarakter.” Vi skal ikke bare pege på andres selvfølgeligheder, men også prøve at forstå vores egne selvfølgeligheder. Et forsvar for idéhistorie må også være et forsøg på en selvkritik.

---

¹John Gray, *Al Qaeda og hvad det vil sige at være moderne*, Aarhus: Slagmark (2006), s. 45.

²Parafraisering af Walter Benjamin, “Om historiebegrebet”, i: *Kulturkritiske essays*, København: Gyldendal (1998), s. 164.

³Søren Christensen, *Fakticitetens ironi: Facetter af kulturel relativismens idéhistorie*, Aarhus Universitetsforlag (1996), s. 10.

⁴Hans Fink, “Filosofiens idéhistorie og idéhistoriens filosofi”, i: Mikkel Thorup (red.), *Filosofi og idéhistorie*, Aarhus: Baggrund (2024), s. 78. Filosof Carsten Fogh Nielsen laver også en sammenligning mellem filosofiens selvfølgeliggørende funktion og idéhistoriens afselvfølgeliggørende funktion, i sin tekst på side 246: “Hvor selvfølgeliggørelsen opløser skørheden i historisk meningsfuldhed, reducerer afselvfølgeliggørelsen skørheden til et spørgsmål om historisk distance.”

⁵Lars-Henrik Schmidt, “Forsvarstale den 9.2.1988”, i: *Metafysik og excorsisme. Indlæg ved forsvaret af Lars-Henrik Schmidts doktorafhandling Den sociale excorsisme*, Aarhus: Slagmark (1988), s. 4.

REJSEBREV FRA KAIRO

Af Freja Værnskjold Dzougov

Kære idéhistorikere,

Her kommer en lille hilsen fra Kairo, hvor jeg, kandidatstuderende Freja, er på udveksling dette semester. Jeg har det rigtig godt her. Byen er skøn – kæmpe stor og midtbyen er fuld af mennesker, biler, tuk-tuk, scootere, hunde, katte, heste, duer og høns. Hvis man er heldig, kan man endda møde kongefuglen, *hudhud*, om aftenen imellem de neonplyste kaffebarer. Kommer man lidt længere ud i forstæderne, finder man mere stille kvarterer med små fine caféer i europæisk stil, men også store og næsten dystopisk tomme områder af halvfærdige nybyggerier. Mit universitet – American University in Cairo – ligger sådan et sted, hvor man mærker, at byen forventes at vokse og at dagliglivet ikke helt er nået herud. Campus selv er flot og stort, bygget med inspiration fra osmannisk arkitektur med store buegange, smukt udskårne

trævinduer og labyrintiske bygninger. Trods navnet er der ikke mange amerikanske studerende. De fleste er naturligt nok egyptere, og de internationale kommer mest fra Mellemøsten og Afrika. En del af dem er flygtninge. I Danmark hører vi nok mest om krigen i Gaza og Libanon, men her er fokus i lige så høj grad på Sudan, Etiopien, Eritrea, Somalia og Yemen. Blot af at være her og snakke med mine medstuderende, styrkes min fornemmelse af, at der er meget vold i verden, som næppe bliver bemærket i Danmark – ligesom vi heller ikke hører om alt det liv og den historie, som disse områder bærer på, og som er i fare for at forsvinde. På den måde er blot det at være til stede her en oplevelse, som jeg lærer meget af – selvom det i sidste ende primært ender i en ydmyghed over, hvor lidt jeg egentlig ved. Egypten er dog heldigvis fredeligt. Kun et punkt mente universitetet var nødvendigt i sikkerhedssektionen på introdagen: Hvordan man krydser vejen her, hvor der ingen lyskryds er, hvor mennesker frit spadserer over motorvejene og køreretningen er op til fri fortolkning!

Jeg har også haft mulighed for at rejse rundt i Egypten – til Alexandria, ud i den vestlige ørken, til Sinai-bjergene og ned langs Nilen. Lagene af historie, der møder én side om side, er imponerende – fra de ældgamle pyramider og nekropolisser, til Det Nye Kongeriges soltempler, græsk-romersk-egyptisk-synkretistiske kultsteder, Siwi-folkets ørkenarkitektur, koptiske klostre, middelaldersynagoger og en hel række arkitektoniske stilarter fra de islamiske dynastier. Man mærker hvordan landet ligger lige i knudepunktet mellem Afrika, den arabiske og tyrkiske verden og Europa. Den dag i dag er egypterne også et sammensat folkefærd – de arabisktalende kristne og muslimer er majoriteten, men sydpå findes nubierne, der plejede at bo langs Nilens flodbredder. Deres byer blev dog for størstedelens vedkommende oversvømmede med bygningen af en dæmning i 1967, og de blev tvunget op til området omkring Aswan, hvor

JØDEHISTORIE

mange i dag lever af at huse turister og sælge håndværk. Det er et trist resultat af en hensynsløs moderniseringsproces – særligt fordi regeringen fandt rigeligt med penge til at redde de templer, der også stod til at blive oversvømmede ved dæmningsbygningen. På Sinai og i den vestlige ørken lever også forskellige beduin- og amazighstammer. Jeg har mødt en del af dem, der agerer vejvisere på vandreture, men de fleste lever af landbrug i ørkenens oaser og de små 'haver' som er dyrket dybt inde i bjergene ved hjælp af dybe brønde, der giver vand i det ellers tørre klima. Jøderne var også en betragtelig befolkningsgruppe indtil 1967, hvor de blev deporteret i kontekst af Seksdageskrigen, og i manges tilfælde ikke havde andet valg end at rejse til Israel, trods deres erklærede antizionisme. Under 100 forblev i Egypten og måtte sidde 3 år i fængsel. I dag er der efter sigende under 20 tilbage. De har arbejdet hårdt for at få de jødiske bygninger gjort til beskyttet kulturarv og insisterer gennem dem på at blive husket som en del af det egyptiske samfunds historie.

Studierne hernede er helt vidunderlige. De tilbyder noget, der er svært at opdrive i Danmark. Jeg har de fleste af mine fag på afdelingen for islamiske studier, hvor særligt et fag om Koranen har gjort stort indtryk på mig. Det er tænkt som en dialog mellem den tradition, der finder sted i de islamiske institutioner, madrassaer og det akademiske felt Koranstudier. Et lignende fag havde jeg under min bachelor, hvor jeg var på udveksling i Jerusalem og studerede den jødiske yeshiva-tradition for Torah-kommentarer. Overraskende fik jeg gennem en af mine muslimske medstuderende med interesse i jødedommen mulighed for at fortsætte det hernede også. Det er slående, hvordan disse to traditioner, i deres læseteknikker, ligger helt tæt på hinanden. At læse Koran (eller Torah) er et spørgsmål om at tilgå hvert eneste ord, som kunne det tage dig en livstid at forstå det. Hvert bogstav er en gave fra Gud, og

derfor er det uendeligt. Vi læser kommentarer fra lærde middelalder-teologer, der beskriver hvert ord i den hellige tekst som et frø, der gennem kommentarer kan folde sig ud i frodige trækroner, og i super-kommentarer blive til hele skove. De kalder teksten en have, og et uendeligt havdyb, der kun åbner sig for den, der er bevæbnet med opmærksom tålmodighed. I sammenligning fremstår vores akademiske fordybelse nærmest forhastet. Et rammende eksempel er den meget smukke Koranoversættelse *The Quran Beheld*, som er skabt gennem et ord for ord-studie af Koranen og dens kommentarer af oversætteren og hans mester. Det tog 7 år, hvorefter de blev enige om at have lært så meget i processen, at de hellere ville smide hele oversættelsen væk og begynde forfra hvilket tog dem 10 år. Som min lærer siger: ingen akademiske fonde ville acceptere en sådan proces.

Intensiteten i denne type læsning, overgår alt hvad jeg er stødt på i de europæiske traditioner også vores egne kommentartraditioner, der havde deres højhedstid i middelalderen. De sætter dog denne tradition i et nyt lys. Kommentarer og superkommentarer er akademisk ekstremt underbelyste. De har i lang tid lidt under en implicit anklage om at være uoriginale. Min underviser hernede mener nærmere, at de overstiger de fleste akademikers kompetencer, for så vidt at deres oprindelige målgruppe var folk, der fra barnsben havde gemt et væld af værker i hukommelsen, som i dag næppe er oversatte og i visse tilfælde end ikke redigeret fra manuskriptform. Det er svært at fange de subtile sammenhænge de spinder frem mellem tekster, og det er på ingen måde noget jeg selv ville have kunnet lære mig selv. Desuden er det tydeligt, når man læser kommentarerne nøje, at de frem for at være uoriginale gentagelser, er dybt forskellige i både stil og indhold: fra al-Qushayris flydende, ekstatiske og erfaringsbårne sufi-kommentarer til al-Tiibiis komplicerende og knudrede måde at

IDEHISTORIE

vende teksten i sig selv på, hvor det umiddelbart åbenlyse pludselig fremstår som en gåde, en invitation eller et spørgsmål. At lære disse for mig førhen ukendte skikkelser at kende, er en kæmpe gave, og jeg glæder mig til at kunne bringe dem med mig tilbage til Aarhus næste semester!

Jeg håber også, at I alle har det skønt og godt på afdelingen!

Kh Freja

PS. Her er et par billeder fra et af mine yndlingssteder i Kairo – Rifa'i moskéen – den er hjem for en lille familie af katte og har noget af det mest imponerende stenarbejde jeg nogensinde har set. Stenene bruges i deres naturlige tekstur og ligner alt fra japansk kalligrafi til torden, skyer, landskaber og nattehimlen.

REJSEBREV FRA YORK

Af Luka Rudež

Kære Tingen,

Jeg er på udveksling til University of York dette semester på deres Centre for Medieval Studies (CMS). York er et af de fineste eksempler på en middelalderby i England, men universitet selv er stiftet i 70'erne... af det 20. århundrede. Campus er uden for den gamle by og kan bedst beskrives som brutalistisk, synes jeg. Og dog er der en lille del af universitetet, der netop ligger langt væk i den gamle by tæt på den pragtfulde katedral (York Minster): nemlig King's Manor, der huser middelalderstudier sammen med arkæologi og 18.årh.-studier. Jeg har dog fået et kollegieværelse på campus, så mange dage byder på en 4 km lang gåtur (ikke fordi man ikke bare kan tage bussen) gennem en mark med køer, langs floden Ouse, og ind til centrum. Engang var York en dansk vikingeby, hvilket ses på gadenavnene, der ender i -gate, hvilket ikke betyder 'port', men

IDÉHISTORIE

lige netop 'gade'! Mange studerende kommer hertil af interesse for vikingkultur og historie – overraskende mange, måske halvdelen, fra USA. Er man på CMS, vælger man mellem tre forskellige kandidater: middelalderstudier, middelalderlitteratur, eller middelalderhistorie. Retningen '-studier' er mere filosofisk og idéhistorisk, med fokus på hvordan vi overhovedet skal forstå den sære og forunderlige periode og alt den indeholder, mens '-historie' er mere empirisk (hvad skete der helt konkret?), og '-litteratur' er mere begrænset til middelalderens litterære kultur og værker. Deres kandidat er kun et år, hvor man skriver speciale om sommeren.

Det første semester byder på forskellige metodologiske fag og et intensivt interdisciplinært valgfag. For at tjene mine 30 ETCS-pointsom udvekslingsstuderende, skal jeg tage tre valgfag, hvilket er blevet til 'Between Art and Mind: Diagrams in Medieval Europe' (kunsthistorie) med Hanna Vorholt, 'Fictions of Audacity: Middle English Romance' (litteratur) med Nicola McDonald, og 'Medieval Jewish Philosophy' (filosofi) med Owen Hulatt. I det første fag kigger vi på gamle manuskripter med diagrammer over bl.a. historiens gang, tidens former, planeternes kredsen, træers vækst, årstider, synder og dyder, genealogier og klimaer – diagrammerne er mere end illustrationer; de er i sig selv en måde at vide på, der har stor indflydelse på udformningen af de idéer, de indebærer. I det andet reflekterer vi over alle de vulgære og provokerende troper og motiver romance-genren særegent byder på: monstre, troldmænd, kæmper, bæster, riddere med absurd overmenneskelig kraft, der slår flere tusind (ofte muslimer eller andre hedninge) ihjel i løbet af en eftermiddag, kvinder der antager guddommelige kræfter gennem deres jomfruelighed, samt enkelte tilfælde af kannibalisme og nekrofilii. I det tredje læser vi de jødiske filosoffer Maimonides' Guide to the Perplexed (1190) og Crescas' Light of the Lord (1400) – vi

TJNCEA

diskuterer Maimonides' kontroversielle, metaforiske, aristoteliske fortolkning af Toraen, hvor alting rationaliseres og Gud gøres absolut immateriel og transcendent, og Crescas' forsøg på et modsvar i at tænke Gud mere nærværende til stede i verden gennem kærligheden, alt sammen i dyb dialog med Toraen selv og Talmud (den autoritative fortolkning, der fandt sted omkring år 200-500 e.kr.). Udover de tre, har jeg fået lov til at følge med på kurset i palæografi (læsning af middelalderens håndskrifter) og et intensivt sprogkursus i læsning af arabisk sammen med de studerende, der har valgt den islamisk-rettede kandidatuddannelse på CMS.

Det er lidt travlt, men på den bedste måde, og når det er weekend, tager jeg ud at vandre i de mange naturområder i det nordlige England. Det bliver dog mørkere og koldere, ligesom i Danmark, så nu må vandreturene så småt ændres til nogle dagsture til de mange søde små byer, der er at besøge, såsom Helmsley, Selby ('by!'), Ripon, Pickering, Whitby, Scarborough, Durham og mange flere.

Åh, men jeg savner den varme seng derhjemme, i den lille lejlighed i Lisbjerg (madrassen her er forfærdelig, og jeg bruger min sovepose som dyne) og det hyggelige hjemlige Aarhus, og idéhistorie, selvfølgelig. Jeg samler inspirationer med hjem og glæder mig til at vende tilbage til et helt semester i Aarhus med specialeskrivning.

Vi ses om ikke så længe!

Bedste hilsner,

Luka

mmeldelser

FULDE TANKER OM GUD OG STATEN

Gud og Staten

Af Michail Bakunin

Anmeldt af

Mette Marie Pagh Nebel

Oversat af

Peter Laugesen

132 sider, 300kr i antikvariat

Forlaget Edition After Hand

Jeg skrev følgende i min notesbog, mens jeg sad på en flisekant uden for spillestedet hvor jeg var til undergrunds-punk-festival i Estland. Jeg skrev det fordi jeg følte mig rystende alene og manglede noget at give mig til, og fordi Bakunins tanker rumsterede i hovedet på mig, og forlangte at jeg forholdte mig til dem.

“Der er to problemer med Gud og Staten. For det første undervurderer Bakunin menneskets behov for tro i det hele taget, i det han ikke værdiger spørgsmålet om, hvorfor vi tror

ANMÆLSELSE

nok opmærksomhed. For det andet misforstår han idealismen, i hvert fald Hegels transcendentale idealisme¹ hvilket er bemærkelsesværdigt når man tænker på at Bakunin studerede Hegel. Bakunins kritik af idealismen løber i samme baner som Kierkegaards gør, i det han siger at det mest virkelige er det mest partikulære, men i det du forsøger at generalisere det partikulære holder det op med at være det.² Dermed ophører det, hvis du spørger mig, virkelige med at være virkeligt. Dette er altså en selvmodsigelse fra Bakunins side og argumentet er i bedste fald svagt hvis ikke fejlbarligt. Derudover så står jeg af på Bakunins materialisme i det han siger at der er realitet i materien, at det mest virkelige er tingene der findes, for i så fald er der ingen objektiv sandhed. Vi oplever alle materien individuelt, og det er umuligt at sige andet alment gyldigt end abstraktioner.³ Når Bakunin kritiserer abstraktionerne, så bliver konsekvensen at man ikke kan sige noget om noget.”

Her slutter mine skrivelser i fuldskab, i en meget lille notesbog, om Gud og Staten.

Men ikke mine overvejelser om værket og om Bakunin. Gud og Staten udlægger et syn på religion, og et syn på magt, som er langt forud for sin tid. Bakunin argumenterer og diskuterer med hele den forudgående filosofihistorie, uden at det bliver hverken kedeligt eller uforståeligt, uanset om man er enig eller ej. I værket, som også er inkluderet i bogen, Marx - socialismens Bismarck, sammenligner Bakunin de to. Han udlægger en teori om, at Marx, hvis han kom til magten, straks ville stoppe med at beskæftige sig med selv samme klasse, proletariatet, som fik ham til magten, og deres virkelighed. Det minder foruroligende meget om Mette Frederikssens rise-to-fame, men ikke mindre er kritikken skarp. Bakunin udviser en bedre klassebevidsthed end Marx, og en større grad af realisme men på samme tid en mindre.

TJNCE

For hvad fanden skal man med anarkismen? (svar søges stadig). Bakunin giver ingen svar, løsningsforslag eller alternativer. Han piller Marx stillads ned men sætter ikke et nyt op, fordi han er for lad eller fordi det ikke lader sig gøre kan jeg ikke svare på. Men som min far fortæller om manden (tag det med et gran salt) var han notorisk en lømmel og drak forskuddet han havde fået for at oversætte kapitalen til russisk op og oversatte aldrig bogen. så om han overhovedet gjorde sig nogle tanker, eller han bare var der, kan diskuteres.

Uanset hvad rammer hans kritik hårdt nok, til at jeg gav mig til at skrive i min notesbog om ham, og at jeg gav mig til at skrive denne anmeldelse. Så lån den, læs den, find den ulovligt på nettet, det ville være meget i Bakunins ånd, eller oversæt den til russisk, og se om du også bliver sur.

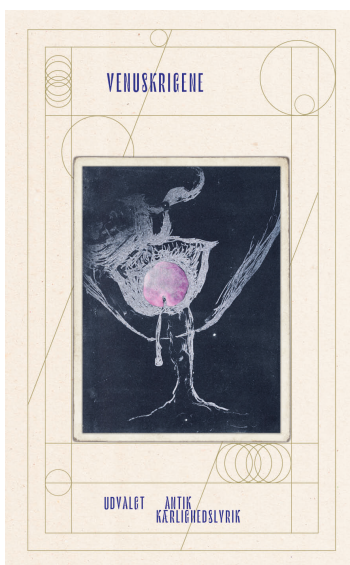
2 stjerner for ufuldstændig filosofi, 5 for at agere inspirationskilde

---

¹Please ikke kom efter mig nu

²En bedre udlægning af dette argument kan findes i forordet til de store tænkere om Hegel

³Jf. Kants ting for sig, ting for dig, den kan vi godt tage i Panta den her

I KÆRLIGHED OG KRIG

Venuskrigene

Udvalgt af Signe Andersen

Anmeldt af

Rachel Raffnsøe

Oversat af

Signe Andersen

191 sider, 244,95kr

Forlaget Klim

Kærlighedsguden Eros er en af de græsk-romerske guder med en af de mere komplicerede genealogier. Om det er den græske *Eros* eller den romerske *Amor*, så er fortællingerne om kærlighedens gud mange. I Hesiods *Theogoni* ser vi for eksempel, at Eros, “den smukkeste af de udødelige guder”, er blandt de første guder, *urguderne*, der alle opstår ud af intetheden *Chaos*. For Parmenides er Eros simpelthen den *allerførste* gud, som han fortæller i fragment 13 (fragmentet udpensler desværre ikke yderligere...). Senere ser vi, blandt andet i Ovids *Metamorfoser*, at Amor fødes som barn af *Venus*,

gudinden for skønhed og elskov, og krigsguden, *Mars*. Og det er denne sidste genealogi, krydsningen mellem elskov og krig, som Klims antologi, *Venuskrigene*, forsøger at kridte op: dér hvor kærligheden sammenfalder med fjendtlig og hadefuld krig.

I *Venuskrigene* bliver man præsenteret for et udvalg af antik kærlighedslyrik af græske og romerske digtere, hvis digtcorpus spænder to sprog og mange hundrede år, og alle berører dette smertefulde krydsfelt. Fem grækere og fem romere fører os igennem de krigeriske sider af kærligheden, først i et græsk afsnit kaldet "Eros" og bagefter i et latinsk kaldet "Amor". Og man opdager hurtigt, hvor pluralistisk og udtryksfuldt de mange digtes udsagn om kærlighedens (krigeriske) væsen er.

Således ser vi, for eksempel hos Sappho, at ønsket om at den elskede aldrig vil forlade én bliver til en stræben efter at fastholde den elskede, som i et tvungent fangenskab: "hvis hun løber væk fra dig, skal hun komme/ hvis hun intet modtager, skal hun give/ hvis hun ikke elsker dig, skal hun elske/ selv mod sin vilje". Vi ser, hvordan kærligheden hurtigt kan glide over i besidderiske ønsker om (territoriant) ejerskab og (krigs)tilfangetagelse, der leder tankerne mod krig.

Hos Ovid er paralleliteten mellem kærligheden og krigen helt tydelig, hvor den elskendes tilstand bliver ligestillet med soldatens: "Både soldaten og elskereren ligger på bar jord og våger. Én foran kærestens dør, én foran feltherrens telt." I Ovids tematisering af den ulykkelige kærlighed, hvor man er blevet smidt på porten af sin elskede, er det en fryd at se ham sammenligne det med krigsmarken; for det er ikke kun mellem elskereren og kæresten, men også mellem soldaten og krigsherren, at det ulykkelige forhold finder sted. Det er heller ikke tilfældigt, at det netop er Ares, der er fader til Eros. Ares deler nemlig rollen som krigsgud med Athene, men hvor

ANMÆLDELSER

Athene er den overblikshavende krigs*strateg*, er Ares blodrusens og hævnens (passionens) gud. Og selvfølgelig er den krigeriske Ares, og ikke strategen Athene, ophav til kærlighedens rasen. Det er ikke krigsstrategen, der er ude på kærlighedskrigens slagmark, men soldaten.

Selv langt fra slagmarken, raser krigen. Hos Catul ser vi, at krigen er en indvendig krig, mellem kærligheden og hadet til den elskede, dér, hvor kærlighed og had kan være to sider af samme mønt: “Lesbia taler så grimt om mig altid og holder nok aldrig op med at tale mig ned/ Gud, hvor hun elsker mig højt/ Ved du hvordan jeg ved det?/ Jeg gør præcis det samme. (...)”.

Som en skøn afveksling i samlingen, er der også gjort plads til kærligheden som en art modsætning til krigen. Som en hyldest til otium og jordyrkelse, priser Tibul den stille tilværelse ved den elskedes side, langt fra krigens vold: “Åh, hvor det varmer at lytte til hylende vindstød imens man holder om kvinden helt blidt, hviler med kroppene tæt. (...) Åh, lad mig opnå det liv, og lad ham opnå rigdom med rette, ham som kan udholde trist regn og det kolde havs brøl. Selv vil jeg hellere miste alt guld og smaragder, end jeg vil høre min piges gråd over at jeg må ta væk.”. Her er meningsløsheden over at skulle forlade den elskede for at drage i krig, og rigdommen, som man høster på det, sat op overfor hinanden. Frem for på slagmarken, skal arbejdet foretages på landsteder og marker, langt fra byens rasen, her får forelskelsen et andet objekt end penge og hæder: “Hér er jeg god som soldat, så væk med jer, felttegn og krigshorn! Giv jeres rigdom til én, der er forelsket i krig.”.

Det er, med andre ord, et udvalg af digte (og digtere), hvis fælles tematikker fremhæver hinanden sindssygt godt. Nogle går hinanden i møde, andre frastøder hinanden, men sammen, og hver for sig, får de alle spørgsmålet om kærlighedens krigeriske

side frem.

Antologien er hertil forsynet med et forord, der introducerer samlingens tematik; der er opklarende noter til hvert digt, og kommentarer vedrørende digternes forskellige metra. Til Signe Andersens oversættelser har billedkunstner Mille Søndergaard også bidraget med 12 originale værker, som visualiserer antologiens tema. Desuden er bogen forsynet med ikke alene den danske oversættelse, men også de oprindelige græske og latinske tekster.

Det gør til gengæld ikke udgivelsen til en filologisk udgivelse, for der er egentlig ikke lagt op til nogen større diskussion af oversættelse og ordvalg, og de opklarende noter nævner sjældent et oversættelsesmæssigt spørgsmål. Skal man gøre ordentligt brug af, at værket er dobbeltsproget, havde digtene haft godt af oversættelser, som tog fat i originalernes ord, og fik sat deres betydning i spil.

Vi ser f.eks. i Ovids *Amores* 1.9, at originalen siger *Mars dubius, nec certa Venus*, hvilket i Signe Andersens oversættelse bliver til “Mars er farlig og Venus er usikker”. I poesi betyder *dubius* rigtig nok ofte “farlig”, netop sådan som Andersen netop oversætter det, men *dubius* kan også betyde *tvivlsom* eller *urolog*, hvilket minder meget mere om den beskrivelse, som Ovid knytter til Venus; *nec certa*, “ikke sikker” = usikker. Og det er nok ikke tilfældigt, at Ovid har valgt et ord, *dubius*, der både kan pege på en parallelitet mellem Mars og Venus (henholdsvis *tvivlsom* og *usikker*) og på en modstilling (*farlig* og *usikker*). Og netop denne mangfoldighed af betydninger, som det originale latin besidder og som på sin vis virker oplagt at inddrage, når nu udgivelsen er dobbeltsproget bliver desværre ikkemedtaget og dermed udnyttet til fulde.

ANMÆLDELSER

Til gengæld er de supplerende noter om metrik fyldige. Til forskel fra mange af de andre Sapphooversættelser, som vi er blevet præsenteret for på dansk de sidste par år, er *Venuskrigenes* Sappho oversat på sapphisk meter, og det gælder desuden over hele kammen, at der er blevet taget højde for de originale verssmål. Digtenes rytmik og lydlige kvaliteter har været særlig betydningsfulde for udgivelsen og oversættelsen. Og på mange måder er det grundlinjen ved udgivelsen; der er sat stor vægt på de æstetiske aspekter, og der er sørget for, at oplevelsen skal være en sanselig og medrivende oplevelse. At det så også udelukker de filologiske mellemregninger, må læseren selv bestemme som et plus eller minus.